

Ambitieplan Duurzaam Toerisme Nationaal Park Drentsche Aa

Juli 2023

Inhoudsopgave

1.	<u>Inleiding</u>	3
2.	<u>Duurzaam toerisme</u>	4
3.	<u>Ontwikkeldkader</u>	6
	<ul style="list-style-type: none"> • Leidende principes • Bezoekersmanagement • Merkidentiteit • Doelgroepen • Duurzaamheid • Uitgangspunten<ul style="list-style-type: none"> • <i>infrastructuur</i> • <i>toegangspoorten</i> • <i>parkbeleving</i>	
4.	<u>Actieprogramma</u>	21
	<ul style="list-style-type: none"> • Ervaren en beleving • Marketingcommunicatie • Gastheerschap • Agrarische Beleving	
5.	<u>Organisatie en samenwerking</u>	42
	<ul style="list-style-type: none"> • De systeempiramide • Nieuw organogram • Werkgroep Duurzaam Toerisme • Samenwerking met Geopark De Hondsrug	
6.	<u>Werkafspraken implementatie</u>	47
7.	<u>Bijlagen</u>	49

Een initiatief van:

Met ondersteuning van:

Mede mogelijk gemaakt door:

provincie Drenthe

Samenwerking, verbinding en zichtbaarheid
betere samenwerking tussen de partijen en intern om de zichtbaarheid van het Nationaal Park te vergroten

Ervaring en beleving
bezoekers ervaren en beleven het Nationaal Park beter door het ontwikkelen van toegangspoorten, heldere routestructuren en locaties voor sleutelervaringen

Verbinding met de agrarische sector
meer verbinding om de agrarische beleving van het Nationaal Park te versterken

Gastheerschap
Versterken van het gastheerschap om ondernemers meer mee te nemen in de merkpositionering, het verhaal en de sleutelervaringen

1. Inleiding

Aanleiding

Nationaal Park Drentsche Aa is voor inwoners en omwonenden een belangrijk gebied om te recreëren. Ook bezoekers weten het park goed te vinden. Het beschermen én beleefbaar maken van de unieke waarden is een belangrijk uitgangspunt. De uitdaging is om de bezoekersstroom in goede banen te leiden en de bezoekers tegelijkertijd een topbeleving van het park te geven. Hiervoor is dit Ambitieplan opgesteld. Het is tot stand gekomen door diverse voorgenomen acties in het 'Activatieplan Merkpositionering en Levend Bezoekersnetwerk 2.0' (januari 2020) uit te werken aan de hand van een eigen ontwikkelkader voor duurzaam toerisme. Het plan is een aanvulling op het 'Levend Bezoekersnetwerk' dat de afgelopen jaren is opgebouwd om het verhaal van het Nationaal Park uit te dragen.

Onderdelen van dit Ambitieplan zijn het verbeteren van het ervaren en de beleving van het park, het versterken van het gastheerschap en de zichtbaarheid van het park en het optimaliseren van de samenwerking tussen partijen. Daarbij gaat het onder andere om de samenwerking vanuit het Nationaal Park met de vrijetijdssector en De Hondsrug UNESCO Global Geopark (hierna Geopark) en de verbinding met de agrarische sector. Het plan is gericht op uitvoering in de komende vijf jaar.

Nationale Parken Nieuwe Stijl

Het maken van dit Ambitieplan draagt bij aan het toewerken naar de landelijke standaard voor Nationaal Parken Nieuwe Stijl. Dit zijn robuuste parken met hoogwaardige natuur, natuurschoon, cultuurhistorie, kansen voor kwalitatieve gastvrijheidseconomie, vitaal ondernemerschap en biodiversiteit van internationale betekenis. Onderdeel van het toewerken naar de standaard is het maken van een aanpak voor duurzaam toerisme.

Werkwijze en leeswijzer

Via diverse sessies met de (tijdelijke) Begeleidingsgroep Duurzaam Toerisme is het plan tot stand gekomen. Daarnaast is afstemming gezocht met diverse stakeholders zoals Geopark, Staatsbosbeheer, recreatie- en agrarische ondernemers en een vertegenwoordiging van inwoners. Ook is gesproken met de werkgroep Educatie, Communicatie en Recreatie en het Programmeerteam van het Nationaal Park.

Deze rapportage start met een beschrijving van duurzaam toerisme en het bijbehorende ontwikkelkader. Vervolgens zijn projecten geformuleerd om het duurzaam toerisme verder te ontwikkelen. Het rapport sluit af met een voorstel voor verbetering van de onderlinge samenwerking en governance. sweco.nl

2. Duurzaam toerisme

In voorliggend plan hebben we het bestaande ‘Activatieplan Merkpositionering en Levend Bezoekersnetwerk’ (januari 2020) verder uitgewerkt met praktische projectvoorstellen. Daarbij is ook het concept van ‘duurzaam toerisme’ in Drentsche Aa meer concreet gemaakt in de vorm van een ontwikkelkader dat is toegepast op de projectvoorstellen. Aanleiding om het idee van duurzaam toerisme meer uit te werken is het feit dat Drentsche Aa toewerkt naar het zijn van een ‘Nationaal Park Nieuwe Stijl’. Een aanpak voor duurzaam toerisme is daar onderdeel van.

Voor het concreet maken van duurzaam toerisme is gekeken naar de Leidraad ‘Nationaal Parken Nieuwe Stijl’ met een stappenplan voor duurzaam toerisme¹ (rechts op deze pagina). Dit stappenplan heeft ook een plek gekregen in het Beheer-, Inrichtings- en Ontwikkelingsplan Drentsche Aa 3.0 (BIO-plan) uit 2021. Wat houdt duurzaam toerisme in volgens de Leidraad Nationaal Parken?

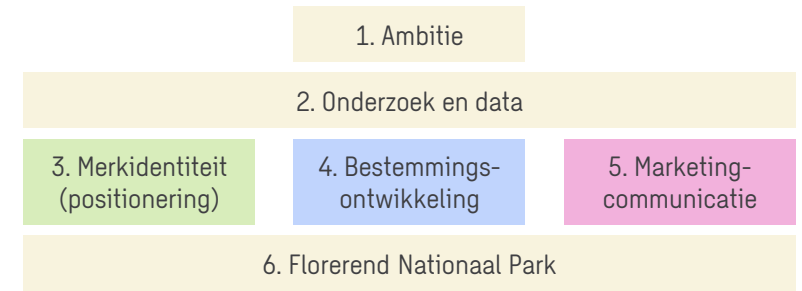
- Het draagt bij aan behoud en bescherming van de natuur- en cultuurwaarden.
- Het levert bezoekers een kwalitatief hoogwaardige en betekenisvolle beleving.
- Het ondersteunt de lokale gemeenschap en draagt bij aan de kwaliteit van leven.
- Het draagt bij aan de lokale economie.

Doorlopen stappenplan in model duurzaam toerisme

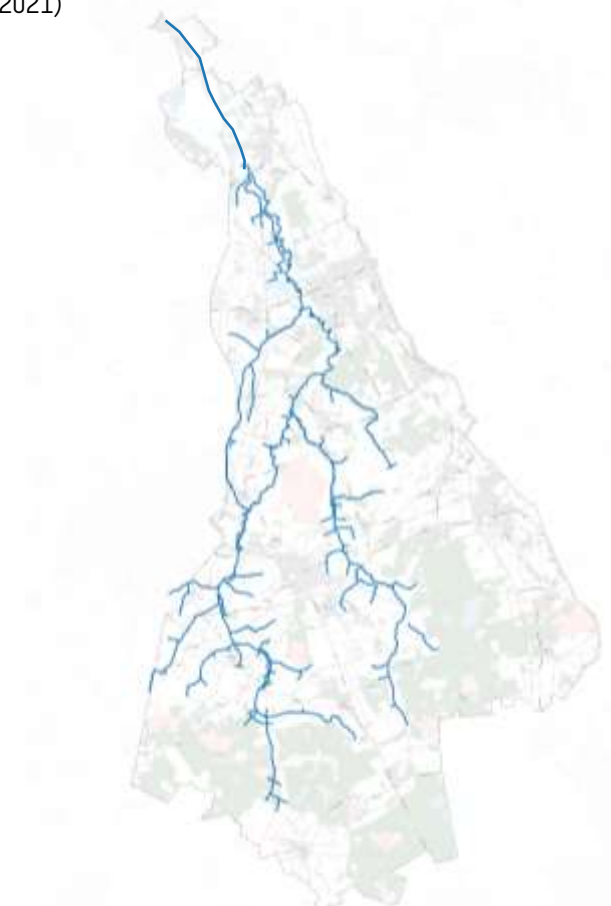
Het Activatieplan en bijbehorende Bezoekersmanagementplan (2019) bevatten samen met de Landschapsvisie Drentsche Aa (2016) en de Inrichtingsvisie beekdalen (2017) belangrijke ingrediënten om stappen voor duurzaam toerisme te kunnen nemen. Deze vier stukken bevatten strategische keuzes ten aanzien van zaken als inrichtingsprincipes, doelgroepen, merkidentiteit en de ambitie ten aanzien van het bezoekersnetwerk en beleving. De afgelopen jaren zijn al diverse projecten voor bestemmingsontwikkeling en marketingcommunicatie tot uitvoering gebracht.

Let op: het doen van onderzoek en verzamelen van data vraagt de komende jaren nog wel om actie, aanvullend op het uitvoeren van dit plan en bestaande data die verzameld wordt. **Zo kan de impact van recreatie en toerisme beter worden gevolgd, de maatregelen worden gefinetuned en de aanpak van duurzaam toerisme verder worden doorgevoerd.**

¹ In voorliggend plan is het stappenplan duurzaam toerisme uit de landelijke Leidraad Nationaal Parken gevolgd (waar mogelijk, aangezien we te maken hadden met het uitwerken van het bestaande Activatieplan). Dit in plaats van het volgen van het handvest ‘European Charter for Sustainable Tourism’ wat aanvankelijk de bedoeling was (bij de start van het maken van dit plan was de Leidraad nog niet beschikbaar). Het was niet wenselijk in deze fase zowel een model met stappenplan als een handvest tegelijkertijd te volgen.

Stappenplan voor duurzaam toerisme van Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC) uit de Leidraad Nationale parken (2021)

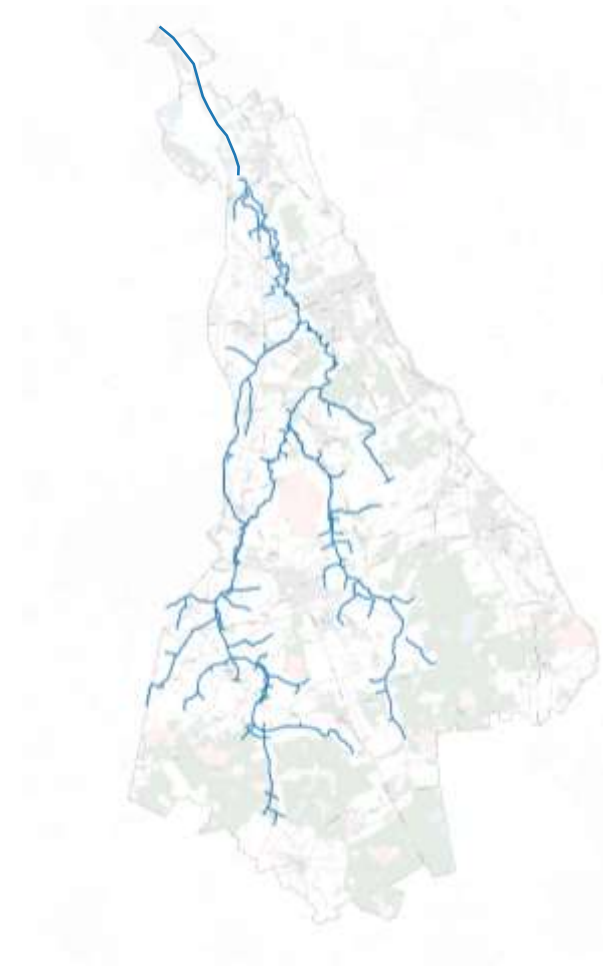

Ambitie en doelen

In lijn met de definitie van duurzaam toerisme op de vorige pagina vullen we de (bestaande) ambitie uit het Activatieplan dat **'bewoners, bezoekers en ondernemers het Nationaal Park Drentsche Aa omarmen in hoofd, hart en handen door mooie herinneringen te maken'** aan met: **waarbij we bewoners en bezoekers een topbeleving van het park geven en tegelijk de bezoekersstroom in goede banen leiden om overlast te voorkomen.**

Uitvoering van de projectvoorstellen in dit plan dragen bij aan het realiseren van deze ambitie en de volgende bijbehorende doelen uit het Activatieplan:

1. Bewoners en ondernemers omarmen het Nationaal Park
  - Bewoners en ondernemers zijn trots op het Nationaal Park
  - Alle gastheren kennen en vertellen het verhaal en de sleutelervaringen
  - Een groeiend aantal ondernemers gebruikt het verhaal van het gebied (promoten op website, ontwikkelen aansluitende activiteiten)
  - Een groeiend aantal bewoners zet zich in voor het Nationaal Park (vrijwilligerswerk)
2. Bezoekers omarmen het Nationaal Park (zowel dagrecreanten uit het gebied/de regio als de verblijfstoeristen)
  - Alle bezoekers weten dat ze in een Nationaal Park zijn geweest
  - Tevredenheid bezoekers met hun ervaring: min score 8-9 (echt onderscheidend door topkwaliteit /uniciteit)
  - 80% van de bezoekers komt nog eens terug (herhaalbezoek)
3. Mooie herinneringen maken
  - Vier toegangspoorten doorontwikkeld en kansen benut voor realisatie nieuw toegangspoort in het zuidelijk deel, voor realisatie van beleeflocaties en voor verbetering van de fiets- en wandelinfrastructuur.
  - Initiatieven van stakeholders (provincie, gemeenten, ondernemers) bouwen mee aan het overall verhaal.
4. Betere spreiding van bezoekers over het gebied in samenhang met de omliggende regio.

3. Het ontwikkelkader

Voor de totstandkoming van dit Ambitieplan is allereerst het ontwikkelkader voor duurzaam toerisme Drentsche Aa in beeld gebracht voor de uitvoeringsprojecten in Hoofdstuk 4. Het ontwikkelkader bestaat uit de keuzes ten aanzien van:

- Leidende principes (uit Landschapsvisie Drentsche Aa)
- Strategieën voor bezoekersmanagement (via NBTC)
- Merkidentiteit (uit Merkgids Drentsche Aa)
- Doelgroepen (uit Bezoekersmanagementplan)
- Duurzaamheid (diversen)

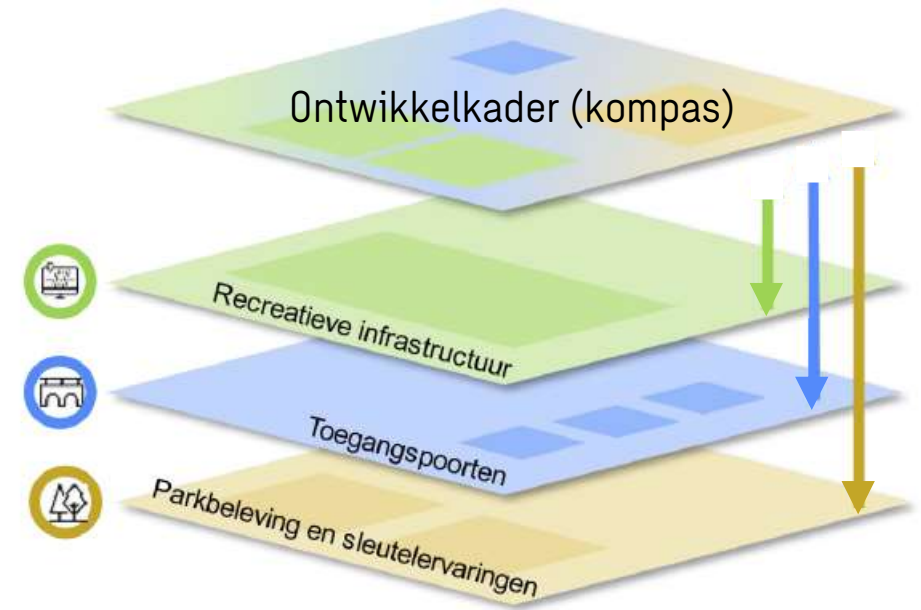
Het ontwikkelkader vormt als het ware een **kompas** voor de projecten voor de fysieke maatregelen, het gastheerschap, agrarische beleving en de marketingcommunicatie in dit plan.

De fysieke maatregelen richten zich op de pijlers:

- Entree's (o.a. Toegangspoort en Knooppunten)
- Recreatieve infrastructuur (wegen, paden en routes)
- Parkbeleving en sleutelervaringen

Samenhangend met de fysieke maatregelen en beleving is het van belang blijvend invulling te geven aan marketingcommunicatie en het gastheerschap. Hardware en software zorgen gezamenlijk voor de gewenste Nationaal Park-beleving.

In dit hoofdstuk lichten we het ontwikkelkader toe.

Leidende principes

Duurzaam toerisme draagt bij aan behoud en bescherming van de natuur- en cultuurwaarden. Gelet hierop is de Landschapsvisie Drentsche Aa (2016) van belang. De visie geeft een aantal leidende principes die als uitgangspunt dienen voor de ontwikkeling van de recreatieve infrastructuur en voorzieningen vanuit het Nationaal Park. In totaal zijn er 12 principes (zie onderaan), we lichten er drie wat verder oer:

- **Een geïntegreerde benadering van het landschap**

Het unieke van het Drentsche Aa-gebied is dat vrijwel alle kwaliteiten van het gebied met elkaar samenhangen. Ook zijn functies sterk van elkaar afhankelijk. De natuurwaarden hangen samen met de cultuurhistorische waarden, de cultuurhistorische met de landbouw, de landbouw met het watersysteem en het watersysteem met de natuur. De toeristische, recreatieve en woonkwaliteit van het gebied hangen met al deze factoren samen. Daarom moet er altijd een integrale kwaliteitsafweging worden gemaakt voordat ingrepen in het landschap kunnen worden gedaan.

- **Geen museumlandschap**

Het gebied moet geen museumlandschap worden, er wordt gewoond, gewerkt en gerecreëerd. Wel is het van groot belang om te sturen in de wijze van verandering. Ontwikkelingen moeten met zorg worden begeleid op een zodanige wijze dat sprake is van behoud en versterking van de ruimtelijke kwaliteit van het landschap.

- **Nieuwe voorzieningen moeten passend zijn in landschap en omgeving**

De belevingswaarde van het gebied is gebaat bij eenvoudige bankjes, smalle paadjes, simpele bruggetjes en sober ingerichte terreinen rond archeologische elementen als grafheuvels en hunebedden. Informatievoorziening liever digitaal dan in de vorm van borden. Fietsen over een eenvoudig gravelpaadje door het bos geeft veel meer het gevoel onderdeel van het landschap te zijn, dan fietsen over een breed geasfalteerd pad. Zandpaden moeten worden gehandhaafd. De aanleg van voorzieningen voor MTB'ers zoals heuvels en oefenobjecten in gebieden met hoge landschappelijke en cultuurhistorische waarden, is niet wenselijk.

De 12 Leidende principes

1. Een geïntegreerde benadering van het landschap	7. Meer diffuse grenzen en gradiënten
2. Het landschap spannender maken	8. Verdergaande integratie van natuurbeheer en erfgoedzorg
3. Geen museumlandschap	9. Actief sturen op kwaliteit bij ruimtelijke veranderingen
4. Beter zichtbaar maken van de (pre)historische gelaagdheid van het landschap	10. Alleen fors ingrijpen op plekken waar al fors is ingegrepen
5. Integrale landschapszorg	11. Terughoudendheid in de aanleg en vorm van voorzieningen
6. Meer aandacht voor aardkundige processen en aardkundige waarden	12. Samenwerking tussen kennis, beleid en uitvoering(praktijk) concreet vormgeven

Bezoekersmanagement

Bezoekersmanagement is een aanpak om bezoek gericht te sturen om bijzondere waarden te beschermen of bijvoorbeeld (parkeer)overlast te voorkomen. Door onder andere Staatsbosbeheer en de uitvoeringsorganisatie van het Nationaal Park is aangegeven dat ze in het Nationaal Park meer willen inzetten op bezoekersmanagement. Een prachtig park dat we met elkaar op de 'juiste' manier willen beleven mede gelet op de te verwachten toename van het aantal bezoekers (door de groei van de toerimesector en van het inwonertal van de regio Assen-Groningen). Veel mensen willen niet de massa opzoeken. De wens is om daar meer sturing aan te geven. Dit betekent focus op de gewenste doelgroep om juist die te verwelkomen, een passende beleving te bieden en het (dag)bezoek meer te structureren, sturen en spreiden.

Ook vanuit enkele dorpen in het Nationaal Park is de wens geuit bezoekers beter te sturen om parkeeroverlast op bepaalde locaties en in bepaalde perioden te voorkomen. Dit is onder andere gemeld op de bijeenkomst voor de bewonersvertegenwoordigers.

Om bezoek te sturen met bezoekersmanagement kunnen verschillende instrumenten worden toegepast:

- **Zonering, verleiden en voorzien in voldoende voorzieningen op de juiste plek**

Kwetsbare gebieden kunnen worden ontzien door ze meer te verbinden met de omliggende regio. Dit kan met routes, realisatie van recreatievoorzieningen als 'opvangplek' buiten de natuur (bijv. bij de dorpen of in het gebied tussen de natuurkernen) en een doordachte marketingcommunicatie. Zo kan bezoek (per doelgroep) worden verleid zich te spreiden.

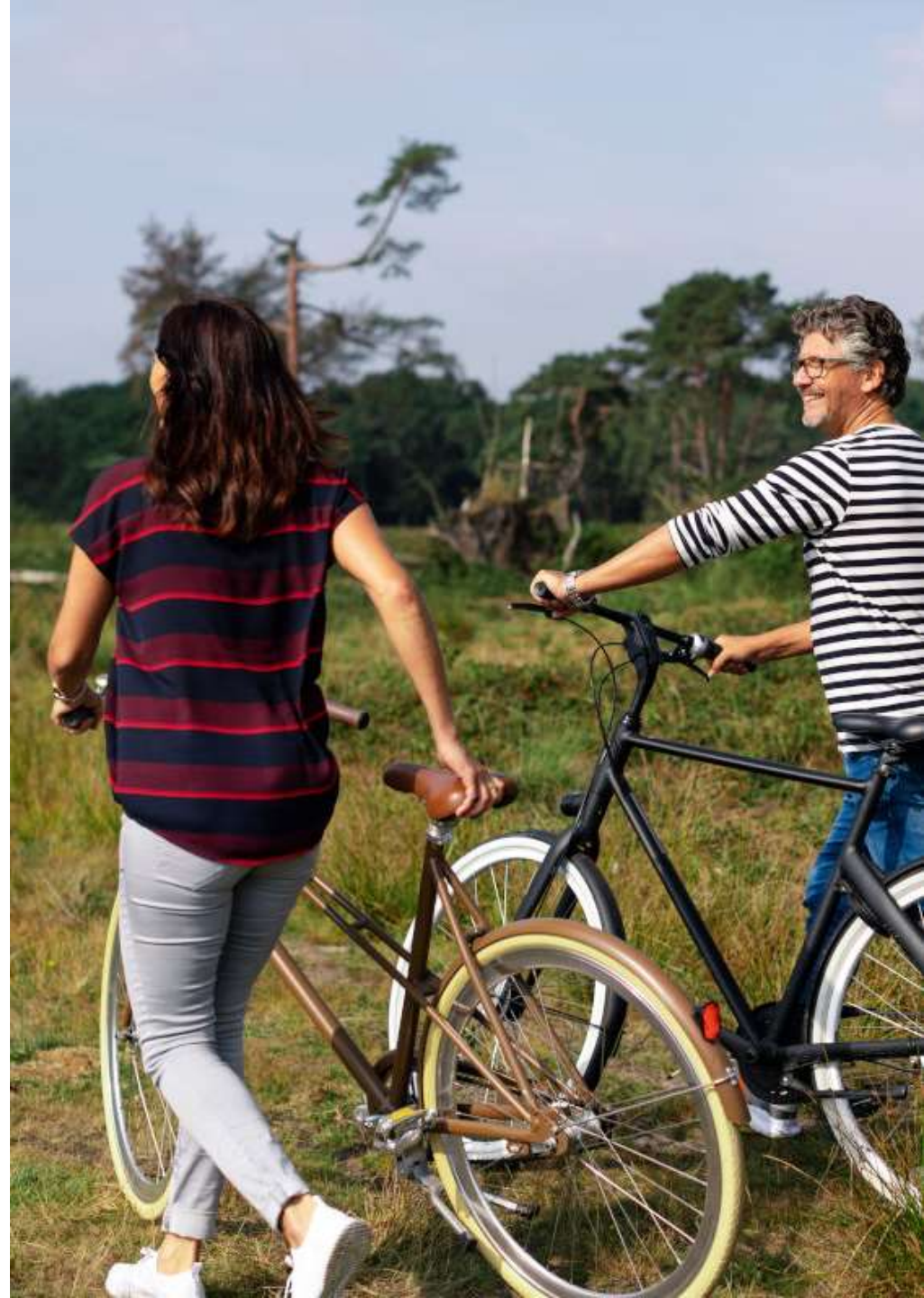
Verleiden tot spreiden kan zowel in het Nationaal Park als daarbuiten. Denk aan meer verbindingen leggen met het Hunzedal, het zuidoostelijk deel van het Geopark, het centrum van Assen, het Hunebedcentrum etc. Zo kunnen bezoekers worden verleid zich te spreiden over een groter gebied dan de (kwetsbare) natuurkernen. Zo kan bovendien de parkbeleving worden verbreed aangezien het park meer is dan natuur.

- **De boodschap afstemmen op de bezoekersgroep**

De combinatie van reismotief en leefstijl bepaalt het soort boodschap waar bezoekers gevoelig voor zijn. Marketingcommunicatie die hier goed op aansluit en breed uitgedragen wordt door het Nationaal Park én de spelers in de vrijetijdssector vergroot het effect van bezoekersmanagement.

- **Wenselijk bezoekersgedrag stimuleren**

Toegangsregels zijn vaak onvoldoende zichtbaar en worden niet goed gelezen. Het is wenselijk te zoeken naar andere communicatiemiddelen die de doelgroepen wel goed bereiken en gelezen worden. En te overwegen geen aandacht te geven aan wat niet mag, maar op een positieve manier te benoemen wat je wel kunt doen.

Huidige aanpak bezoekersmanagement

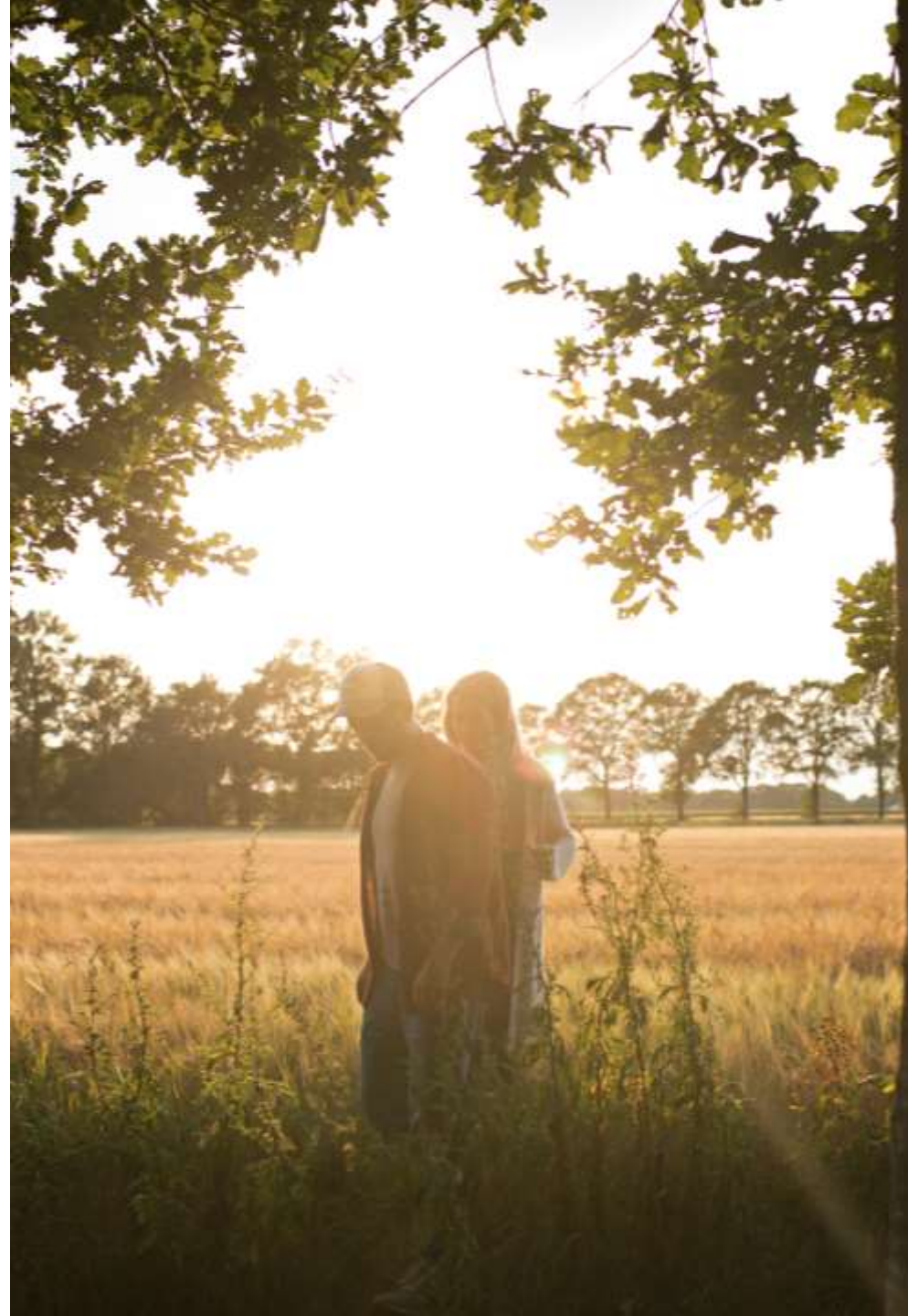
In het Nationaal Park Drentsche Aa wordt een verschil in identiteit onderscheiden tussen de verschillende deelgebieden: een natuurlijk boslandschap in Hart van Drenthe, beleving/traditionele bosbouw in het Gasselterveld en het (oude) cultuurlandschap in de beekdal. Die identiteit is de basis voor het type beleving dat daar passend is. Gelet hierop wordt op dit moment vanuit de uitvoeringsorganisatie van het Nationaal Park getracht om bezoekers actief te sturen naar het zuidelijk deel van het park. Daar liggen 'robuustere' plekken als het Boomkroonpad en het Gasselterveld. Dit zijn prachtig te beleven plekken voor de recreant en toerist. Het gaat met name om de doelgroepen voor wie de bijzondere natuur- en cultuurwaarden van het park niet de belangrijkste bezoekmotieven zijn, maar voor wie het park een waardevol decor is voor recreatieve uitstapjes.

Daarnaast hebben de terreinbeherende organisaties binnen hun gebieden een aanpak voor het zoneren van bezoek.

Maatwerk per deelgebied nodig

Om het bezoekersmanagement verder te verbeteren is geen blauwdruk voor handen die voor het hele park en alle doelgroepen kan gelden. Daar is het gebied té groot en té divers voor; het is immers een verbreed park. Bovendien is bij de aanwezige doelgroepen sprake van verschil in gedrag en (natuur)beleving. Dit vraagt om een gedifferentieerde benadering en maatwerk. De **Inrichtingsvisie Beekdal Drentsche Aa (2017)** en de **Toolkit Natuurbeleving** (zie p. 11) geven hiervoor enige richting per deelgebied en per doelgroep.

Binnen deelgebieden moet samen met betrokkenen (zoals terreineigenaren, gemeenten en vertegenwoordigers van inwoners en ondernemers) bekeken worden waar doelgroepen naar toe gestuurd kunnen worden en waar recreatieve voorzieningen als 'opvanglocatie' buiten de kwetsbare natuur gerealiseerd kunnen worden. Denk bijvoorbeeld aan een natuurlijk ingericht beleefpad voor de doelgroep gezinnen met kinderen die er graag samen op uit trekken. Een dergelijke voorziening kan prima bij een dorp of een horeca-/recreatiebedrijf worden aangelegd en hoeft niet middenin een natuurgebied te liggen.

Merkidentiteit

De merkidentiteit van de Drentsche Aa is een belangrijk onderdeel van het **kompas** voor de bestemmingsontwikkeling en marketingcommunicatie. De merkidentiteit en karakter van Drentsche Aa is beschreven in de Merkgids (2020). Het merkhuis is opgebouwd uit de volgende elementen:

- **Overtuiging**

Net als bij het overkoepelende merk Drenthe is *'Mensen willen een échte beleving'* de overtuiging van Drentsche Aa. Hier kun je nog echt genieten van de afwisselende landschappen.

- **Belofte**

'De tijdloze ervaring van een eeuwenlang door mens & beek gevormd afwisselend landschap. De combinatie van landbouw(grond), beekdalen, heide en uitgestrekte bossen maakt het een afwisselend landschap. En als je goed kijkt zie je de bijzondere sporen van alle tijden.'

- **Merkwaarden**

Vijf waarden omschrijven het karakter van het park: *'Het Nationaal Park is Oorspronkelijk, Ongedwongen en Robuust.* Door ook de waarden *Topkwaliteit* en *Toegankelijk* extra aandacht te geven verhogen we de ervaring en zorgen we dat het moois dat we te bieden hebben toegankelijk is.

Relatie met andere merken: kansen om elkaar te versterken

Drentsche Aa en het overkoepelende merk Nationale Parken Nieuwe Stijl kunnen profiteren van elkaars inspanningen door de opbouw van de merkhuisen. De belofte van Nationale Parken Nieuwe Stijl is: *'natuur en mens versterken elkaar in al hun diversiteit. In een klein land als Nederland is er geen natuur waar geen interactie heeft plaatsgevonden met de mens. Dit vraagt om de juiste balans vinden tussen beleving, bescherming en ontwikkeling en zoeken naar de rol van de mens op de natuur en die van de natuur op de mens.* Deze belofte is zeker ook van toepassing op de Drentsche Aa.

Daarnaast wordt de merkidentiteit van Drentsche Aa overkoepeld door die van Drenthe. Ook hier geldt dat de merken van elkaars inspanningen kunnen profiteren doordat ze de overtuiging (in het wolkje) en drie van de vijf merkwaarden (Oorspronkelijk, Ongedwongen en Robuust) met elkaar delen.

De overeenkomsten tussen de merkhuisen en daarmee de kansen voor samenwerking tussen Drentsche Aa en het samenwerkingsverband Hondsrug Drenthe (waar Geopark De Hondsrug in participeert) zijn nog groter, ze delen de overtuiging en de vijf merkwaarden. Alleen de belofte is anders, die van Hondsrug Drenthe luidt: *een tijdloze ontdekking: de historie, het heden en de toekomst. Je ontdekt dingen die je nog niet wist en begrijpt iets van de unieke aspecten van het gebied, hoe het zo gekomen is en hoe het verder ontwikkelt.*

Doelgroepen

In het 'Bezoekersmanagementplan Levend Bezoekersnetwerk 2.0' is de keuze gemaakt dat het park zich richt op de volgende vier leefstijl- annex doelgroepen uit het model Leefstijlvinder (zie ook bijlage).

- **Inzichtzoeker en verbindingszoeker**

De inzichtzoeker en de verbindingszoeker zijn aangewezen als de voornaamste twee doelgroepen voor het Nationaal Park Drentsche Aa. Het zijn de categorieën die alle twee een sterke trek naar buiten en naar de natuur hebben, weliswaar vanuit verschillende motieven maar met eenzelfde groene bestemming.

- **Harmoniezoeker en rustzoeker**

Naast voornoemde belangrijkste leefstijlgroepen (de ware natuur- en landschapsliefhebbers) ontvangt het Nationaal Park ook rustzoekers en harmoniezoekers. Zij wonen in en rondom het park of verblijven hier vanwege een vakantie. Voor hen zijn de natuur en landschap in het park niet het voornaamste motief tot bezoek. Natuur en landschap vormen wel het waardevolle decor voor hun recreatieve uitstapjes. Deze doelgroepen wacht eveneens een gastvrij onthaal door op specifieke locaties voorzieningen ter realiseren.

Op de volgende pagina staat een karakterisering en natuurbeleving van de vier doelgroepen. Deze doelgroepen worden, wanneer ze al in de regio verblijven of er wonen, actief benaderd vanuit (marketing) communicatie van het Nationaal Park. Er is vanuit het park zelf geen inzet op marketing om extra bezoekers van buiten naar het park te trekken. Wel is er de marketing van ondernemers en die van Marketing Drenthe die bezoekers naar Drenthe en dus ook naar de Drentsche Aa trekt. Daarbij streeft Marketing Drenthe naar spreiding van bezoek over de provincie en in tijd (door seizoensverlenging) en is de marketing gericht op bezoekers uit Nederland en Duitsland. Het is wenselijk dat op de meest drukbezochte plekken de informatie meertalig beschikbaar is (Duits en Engels).

Op basis van uitkomsten van een sessie met de Begeleidingsgroep is besloten de rustzoeker te beschouwen als een secundaire doelgroep. Dit vanwege de relatief eenvoudige behoefte en relatief beperkte economische impact van deze doelgroep. Verder betekent de focus op bepaalde doelgroepen niet dat andere typen bezoekers niet welkom zijn. Het is verstandig ook hen te informeren, te begeleiden en te sturen. Zo wonen er bijvoorbeeld in de Drentsche Aa en omgeving relatief veel stijlzoekers (actieve, veelal zelfverzekerde recreanten die er graag op uit trekken). Zij zullen dus ook in het park te vinden zijn. Het is belangrijk dat ook deze groep zich thuis voelt in hun woonomgeving en rekening houdt met de bijzondere waarden van het gebied. Overlast gevende bezoekers moeten worden geweerd (preventief weren en handhaven).

Toelichting natuurbeleving doelgroepen Nationaal Park

Volgens de [Toolkit Natuurbeleving](#) (2021) hebben de vier doelgroepen van het Nationaal Park eigen motivaties, wensen en gedragingen op het gebied van natuurbeleving.

Inzichtzoeker

Rust en ontspanning, het hoofd leeg maken en drukte vermijden, dat zijn de motieven van de inzichtzoekers om lekker de natuur in te gaan. Ze genieten van de natuur en het landschap; het liefst in al zijn ongereptheid. Vaak zijn deze recreanten wat ouder en ze benutten natuurbezoek ook om aan hun conditie en gezondheid te werken. Ook is er een deel van hen die weer nieuwe inzichten opdoet en een stukje zingeving ervaart.

Inzichtzoekers zijn echte wandelaars. Daarbij wandelen ze graag in de wilde, ongerepte natuur op onverharde, smalle padjes. De ultieme natuurbeleving. Andere activiteiten in de natuur doen zij opmerkelijk minder vaak. Inzichtzoeker gaan graag alleen of met partner op pad. Het gaat hen zeker niet om de grote gezelligheid. Voorzieningen hebben ze niet per se nodig. Ze zoeken zelf alles wel uit en hebben geen behoefte aan georganiseerde activiteiten. Dit zou kunnen komen doordat deze doelgroep vaak zelf veel kennis in huis heeft. Een bezoekerscentrum kunnen ze overigens wel waarderen.

Verbindingszoeker

De verbindingszoeker is een echte natuurliefhebber. Ze gaan vaak buiten op pad, meer dan anderen en vaker dan eens per week. Drukke en activiteit hoort voor de verbindingszoeker niet per se bij de natuur, ze vermijden het liefst de drukte.

Ze genieten van de natuur, van de gezonde en frisse buitenlucht. Ze vinden het lekker om er even helemaal uit te zijn en hun regio of streek te verkennen. Ze zoeken graag nieuwe plekken op, om nog meer van de natuur te genieten.

Harmoniezoeker

Harmoniezoekers houden ervan om er even helemaal tussen uit te zijn. De frisse buitenlucht en het landschap/de natuur trekken hen aan, maar zij waarderen bovenal gezelligheid en tijd met vrienden/familie. Ze vinden het belangrijk dat een natuurbezoek hen plezier oplevert. Als gezelligheidsdieren vinden harmoniezoekers het dan ook niet erg als natuurgebieden wat drukker bezocht zijn.

Voor de harmoniezoeker hoeft een natuurbezoek niet per se in het teken te staan van het beleven van avonturen of het ontdekken van nieuwe plekken. Ze gaan graag terug naar hetzelfde plekje.

Rustzoeker

De rustzoeker komt vooral voor de rust in een natuurgebied. Ze kunnen daar om drukte te vermijden en het hoofd even leeg maken en in alle stilte genieten van de natuur en het landschap. Lekker een tochtje wandelen of fietsen doen ze graag. Voorzieningen zijn niet noodzakelijk, hoewel soms best prettig natuurlijk. Maar het belangrijkste is dat er goed gefietst en gewandeld kan worden op brede, verharde paden. Het liefst wel zonder auto's, wel zo veilig.

Rustzoekers blijven dicht bij huis. Het is prettig als het gebied bekend is; echt nieuwe gebieden ontdekken is voor hen niet nodig. Het gaat toch om het ervaren van de rust.

Duurzaamheid

Duurzaamheid is sterk verweven in de uitgangpunten van voorliggend plan. Op deze manier willen we een bijdrage leveren aan verduurzaming van de recreatiesector en de transitieopgave van duurzame energie. Dit wordt gedaan op verschillende manieren:

- **Circulariteit**

In het Ambitieplan noemen we diverse projecten. We focussen op het hergebruiken/opwaarderen van bestaande methodes/projecten. Ook kijken we naar multifunctioneel gebruik. Ten slotte, als er nieuwe voorzieningen toegevoegd worden moet er gebruik gemaakt worden van circulaire en milieubewuste materialen.

- **Lokaal**

In het plan maken we gebruik van lokale initiatieven, kennis en verhalen en stimuleren we lokale afzet van streekproducten. Dit is duurzaam op verschillende manieren. Het versterkt de lokale gemeenschap en trots op de eigen cultuur en identiteit. Daarnaast heeft het gebruik van lokale materialen en producten een kleinere milieu impact. Het produceren en verkopen van producten in de regio leidt tot minder transport- en distributiekosten en een meer duurzame wijze van produceren. De regionale verkoop en gebruik van streekproducten versterkt de regionale economie. Door in de regio te produceren wordt de CO2 uitstoot verlaagd.

- **Duurzame mobiliteit**

In het plan zetten we in op duurzame mobiliteit. We stimuleren het gebruik van openbaar vervoer om naar het gebied te gaan door de hubs (met OV verbindingen) als startpunt van een bezoek onder de aandacht te brengen. Hiervoor is het nodig bij de hubs toeristische informatie te verschaffen. We zoeken hiervoor aansluiting bij het hubprogramma van de provincie Drenthe en Groningen. Daarnaast stimuleren we het gebied zoveel mogelijk te beleven met de fiets of te voet, via goede fietsen- en wandelpaden en andere voorzieningen zoals (informatie over) fietsoplaadpunten.

De fysieke pijlers: *Infrastructuur*

Fietsen

Fietsen is sinds jaar en dag een favoriete vrijetijdsactiviteit. De verwachting is dat het recreatief fietsen verder zal groeien gezien de aandacht voor gezondheid, bewegen, groeiend gebruik van e-bike en de voorspelde bevolkingstoename in de regio Assen en Groningen. Belangrijk is daarom dat de fietspaden goed uitgevoerd zijn aansluitend op het gebruik. De basis voor het netwerk aan fietspaden zijn de paden waar de fietsknooppunten langs gaan.

Het advies vanuit dit plan is dat wegbeheerders omwille van de veiligheid te allen tijde een hoog (kwaliteits)niveau van onderhoud als uitgangspunt nemen, ongeacht het type verharding en de breedte van de paden. Daarnaast is duidelijke communicatie richting de fietsers van belang over het type fietspad dat ze kunnen verwachten.

Voorts moet de uitvoering van fietspaden en wegen aansluiten aan op het gebruik. Vanaf de entrees en de herkomstgebieden (zoals dorpen, steden en grotere recreatieparken) en langs doorfietsroutes hebben brede verharde paden en/of wegen de voorkeur. Hoe dit te realiseren is maatwerk per pad of weg. Dit kan verbreding van bestaande fietspaden zijn maar ook het realiseren van fietsstraten of het anders inrichten van plattelandswegen zodat deze meer fietsvriendelijk worden. Terwijl dieper in het park, in de zogenaamde bestemmingsgebieden (denk aan de natuurgebieden), er ruimte is voor smalle(re) halfverharde paden en het netwerk grofmazig te houden (zie ook Landschapsvisie Drentsche Aa).

Tot slot is de beleving voor de fietser van belang: voldoende variatie, duurzaam beleefbaar landschap, afwisseling onderweg. Informatie en ambassadeurs van het landschap onderweg, verzorgde rustplekken en picknickgelegenheid in mooie omgeving.

Wandelen

Er zijn veel wandelroutes in het gebied, al dan niet bewegwijzerd. Ook loopt er een aantal lange afstandswandelroutes door het gebied zoals het Drenthepad, Pieterpad en het Hondsrugpad.

Uit de sessies met stakeholders kwam opnieuw naar voren naar dat een verbeterpunt voor de wandelroutes de connectie is met de parkbeleving. De in 2022 opgeleverde brink- en esdorpenwandelroutes zijn een voorbeeld waarin dit tot stand is gebracht (en bij 3 van deze 4 routes ligt de focus op cultuurhistorie in de dorpen; dit draagt bij aan spreiding).

Verder biedt het wandelknooppuntennetwerk dat in 2023 wordt aangelegd mogelijkheden om met knooppunten nog meer (al dan niet tijdelijke) themaroutes langs plekken met een parkbeleving te maken. Aangezien het wandelnetwerk niet alleen de natuurkernen aandoet maar ook het tussenliggende gebied en de dorpen en steden kunnen bezoekers met dit netwerk worden verleid zich nog beter te spreiden over het Nationaal Park en daarbuiten.

Het netwerk is een flexibel systeem waarmee de routes met knooppunten steeds weer kunnen worden aangepast. Het geeft bezoekers die dat willen de mogelijkheid om zelf routes samen te stellen. Andere doelgroepen worden liever ontzorgd en geven de voorkeur aan knooppuntroutes die vooraf al voor hen zijn uitgestippeld.

Paardrijden en mennen

In het Nationaal Park Drentsche Aa kan worden paardgereden en gemend, grotendeels op basis van het zogenaamde 'vrij-ruiteren' over de beheerwegen van de terreinbeheerders. Ook loopt de digitale men- en ruiterknooppuntenroute genaamd 'Hondsrugtrail' door het gebied. Gebruikersgroepen van lokale ruiters, mengers en hippische ondernemers zijn verantwoordelijk voor het beheer en onderhoud van deze route, in afstemming met de terreinbeheerders.

De uitdaging is de toegankelijkheid van het gebied voor ruiteren en mennen te borgen (rekening houdend met de bijzondere waarden) en tegelijkertijd voldoende betrokken gebruikers te binden aan de gebruikersgroepen die meehelpen met het onderhoud van de paden waar routes langs gaan. De Stichting Paardenroutes Drenthe speelt hierin een ondersteunende en coördinerende rol.

Mountainbiken

Mountainbiken heeft de laatste jaren een sterke groei doorgemaakt. Om het potentieel op toeristisch-economisch, sociaal en gezondheidsgebied te benutten, hebben diverse partijen het initiatief genomen om samen met de Provincie Drenthe een mountainbikevisie te maken (2016).

Ook in Drentsche Aa hebben lokale verenigingen mountainbikeroutes gerealiseerd in afstemming met de natuurorganisaties. Ze onderhouden deze routes zelf. Van belang is dat ze het onderhoud natuurgericht doen, om de waarden te beschermen. Onder het mom 'bescherm waarvan je geniet' en 'geef elkaar de ruimte' wordt gestreefd naar een optimale mountainbikebeleving, passend binnen geldende (natuur) wet- en regelgeving zodat geen afbreuk gedaan wordt aan natuurwaarden of de beleving van andere gebruikersgroepen.

De fysieke pijlers: *Entree's*

Entrees van het Nationaal Park

In het Bezoekersmanagementplan is een aantal toegangspoorten aangewezen als de entrees van het Nationaal Park. Deze poorten waren bedoeld als meer dan een 'deur', het was de bedoeling dat dit transitieruimten zijn die er voor zorgen dat de bezoekers zich echt in het Nationaal Park wanen.

Aantal toegangspoorten verlagen

De poorten die destijds zijn beschreven in het Bezoekersmanagementplan blijken in de praktijk niet (voldoende) tot stand te zijn gekomen. Daarnaast is uit diverse sessies gebleken dat de toegangspoorten de belofte van poort onvoldoende waarmaken. Gelet op deze constatering bevelen we aan om de ambitie op toegangspoorten te verlagen en daarnaast andere typen entrees te introduceren om bezoekers te informeren en hen gezoneerd door het park te geleiden. In plaats van drie toegangspoorten, kiezen wij voor één poort; het nieuw te ontwikkelen **bezoekerscentrum in het Huis van de Drentsche Aa** in Deurze.

Inzet op meer Knooppunten

De overige voormalige toegangspoorten (Wedbroeken en Anloo) zouden verder moeten worden ingericht als een recreatief fysiek **Knooppunt**. Dit geldt ook voor de oorspronkelijke ambitie om ook in het zuidelijk deel van het park een toegangspoort te realiseren (potentiële locaties: Gasselterveld/Grolloo/Schoonloo); dit kan een nieuw Knooppunt worden. Ook in het noordelijke deel (omgeving Polder Lappenvoort) zien we ruimte voor een Knooppunt.

Hub's, etalages en minibezoekerscentra

Aanvullend op het bezoekerscentrum en de Knooppunten willen we de **hubs** inrichten als entree naar het gebied. Hubs zijn vervoersknooppunten (ook OV) waarvan zich er zes in/rond het Nationaal Park bevinden. Het zijn plekken vanwaar je verder het park in kan trekken. De (beoogde) hubs aan de N34 binnen het park zijn vanuit de verkenning 'Koppelkansen N34' in opdracht van Recreatieschap Drenthe (2022) al in beeld als toeristisch informatiepunt en/of overstappunt.

Ook buiten het Nationaal Park vindt informatievoorziening over het park plaats. Hiervoor worden **etalages** ingericht. Dit zijn strategische en passende locaties in de buurt van clusters van herkomstgebieden van de doelgroepen, onder andere inwoners van Assen en Groningen. Ten slotte worden horeca- en recreatieondernemers in het gebied gestimuleerd om een **minibezoekerscentrum** in te richten. Dit zijn kleinschalige hoeken ingericht bij de ondernemers in het gebied. Hier kunnen mensen iets leren over het gebied en welke activiteiten ze er kunnen doen.

Toelichting entrees Nationaal Park Drentsche Aa

Bezoekerscentrum Nationaal Park Drentsche Aa

Dit is een vindbaar, aantrekkelijk adres met voldoende faciliteiten en bemensing. Het moet een fijne plek op een representatieve locatie zijn, waar bezoekers hun ontdekkingstochten kunnen beginnen, waar informatie wordt verschaft, waar een parkwinkel is en waar koffie wordt geschonken. In het ontwerp en de inrichting van dit 'huis' zou tot uiting moeten komen dat de oude en de nieuwe tijd elkaar in dit nationaalparkhuis tegenkomen.

Hier is minimaal aanwezig

- Hoogwaardige informatievoorziening over het Nationaal Park
- Horeca
- Diverse en hoogwaardige routes en belevenissen
- Ruime parkeervoorzieningen

Knooppunt

Dit zijn plekken waar je je auto kan parkeren, informatie krijgt en waarvandaan je het gebied in kan (wandelen of fietsen). We sluiten aan bij het bestaande netwerk van Knooppunten van Gastvrouwen en -heren van het Nationaal Park.

Hier is minimaal aanwezig

- Goede en veilige parkeerplaatsen
- Informatiepaneel over recreatiemogelijkheden in het Nationaal Park (ook digitale informatie)
- Aansluiting op routes
- Rustplekken

Bij voorkeur zijn hier ook openbare toiletten en speelvoorzieningen/informatie voor kinderen aanwezig.

Hub

Een hub is een vervoersknooppunt waar je kunt overstappen van het ene naar het andere vervoermiddel. En waar je op een prettige manier even kunt wachten. Extra voorzieningen maken de hub tot een aangename plek.

Hier is minimaal aanwezig:

- OV-halteplaats
- Informatievoorziening routemogelijkheden
- Optioneel verhuur (OV-)fietsen

Etalages

Naast de ervaring en beleving in het gebied worden bezoekers vanaf de randen van het park geïnformeerd/enthousiast gemaakt over het NP. Op deze manier worden bezoekers direct geleid naar plekken in het park die voor hun interessant zijn en waar we ze graag ontvangen.

Hier is minimaal aanwezig:

- Informatie

Minibezoekerscentra

Informatiehoeken bij recreatie- en horecaondernemers. Het doel van een minibezoekerscentrum is om bezoekers/gasten te attenderen op het park en hen te informeren door ze op een bijzondere manier een voorproefje van de Drentsche Aa te geven. Er wordt een inhoudelijke combinatie gemaakt van het Nationaal Park Drentsche Aa en UNESCO Global Geopark De Hondsrug, vanwege de gedeeltelijke overlap qua verhaal en gebied.

Hier is minimaal aanwezig:

- informatie over de essentie van het park en over activiteiten om de sleutelervaringen van het park te beleven.
- Gastheerschap Drentsche Aa/Ambassadeurschap Geopark vanuit recreatie- en horecaondernemers

De fysieke pijlers: *Parkbeleving*

Het Nationaal Park ambieert dat bewoners en bezoekers zich bewust zijn van hun aanwezigheid in een Nationaal Park en hen laten onderdompelen in karakteristieke parkbelevingen. Deze bestaan onder andere uit sleutelervaringen en hoogtepunten.

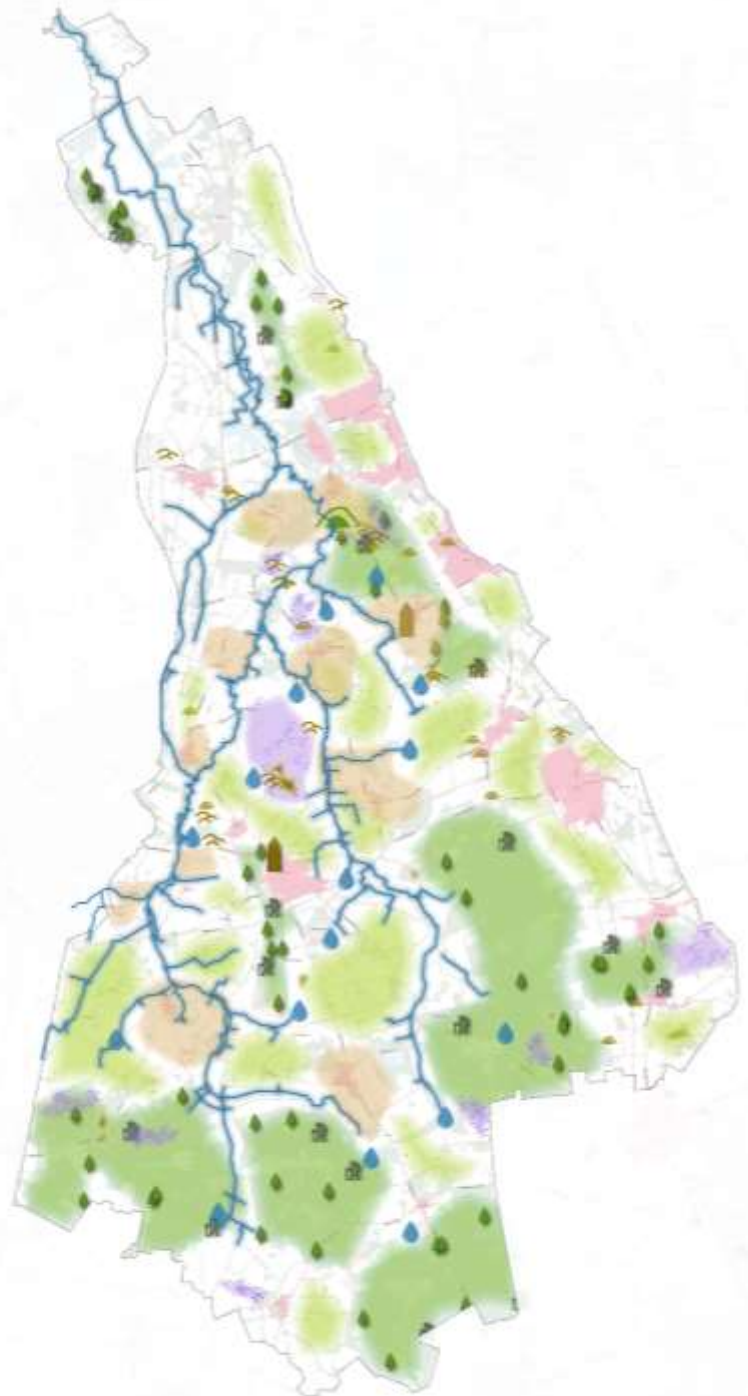
Zorgvuldige geleiding langs de tien sleutelervaringen

De Drentsche Aa biedt een aantal bijzondere sleutelervaringen die de essentie van het gebied karakteriseren. Sleutelervaringen zou je het liefst de bezoekers/doelgroepen die geïnteresseerd zijn in het verhaal en bijzondere waarden van het Nationaal Park willen laten meemaken.

Aangezien diverse locaties waar je sleutelervaringen kunt beleven behoren tot kwetsbare delen van het park, dient het geleiden naar deze locaties **zorgvuldig** te gebeuren. Dit kan met behulp van de eerder genoemde instrumenten voor bezoekersmanagement.

Op de kaart hiernaast is weergegeven waar de sleutelervaringen in het Nationaal Park Drentsche Aa zich bevinden. We onderscheiden de volgende sleutelervaringen:

- 1. Wandel van een beek naar een esdorp over voornamelijk onverharde paden
- 2. Beleef de unieke flora en fauna langs de beek
- 3. Ontdek hoe het (kwel)water uit de grond komt in de beschutting van het bos
- 4. Ervaar het verhaal van het agrarische gebied, van es naar esdorp
- 5. Voel je tijdreiziger langs hunebedden, grafheuvels en prehistorische waarden
- 6. Beleef de heidegebieden met hun schaapskooien en -kudden
- 7. Zie de Rolder kerktoren en de toren van Anloo als oriëntatiepunten in het landschap
- 8. Geniet van het uitzicht vanaf de Kymmelsberg
- 9. Slenter door een brinkdorpje op een zonnige dag
- 10. Ervaar de wilde natuur en 'verdwaal' in het uitgestrekte gebied.

Hoogtepunten

Vanuit de sleutelervaringen kent het Nationaal Park 13 hoogtepunten. Een hoogtepunt is een locatie met een bijzondere, cultuurhistorische, landschappelijke en / of natuurlijke kwaliteit die om die reden het bezoeken waard is. Voor deze hoogtepunten zijn de volgende punten van toepassing:

- Beleving van een of meerdere parkervaringen
- Herkenbare duiding en bebording en vermelding in Op Stap-krant en op website
- Parkeerplaats van voldoende omvang
- Goede ontsluiting, minimaal voor een entree te voet op maximaal 1 km van een parkeerplaats.
- Maatvoering van voorzieningen hangt af van de draagkracht van de locatie als ook de aantallen bezoekers die er op af komen.

De hoogtepunten zijn interessant voor verschillende doelgroepen. Hier kan de essentie van het park ervaren worden. Daarnaast zijn het plekken met meer voorzieningen en activiteiten (harmoniezoeker). Een aantal van de hoogtepunten is ook aangewezen als *hotspot* voor het Geopark. Het koppelen van informatievoorziening op deze locaties van het Nationaal Park en het Geopark biedt kansen om het aantal borden/panelen te beperken en met name de natuur- en cultuurgerichte doelgroepen verdiepende gebiedsinformatie te geven (zie verder p. 45).

4. Actieprogramma

Op basis van het ontwikkelkader en de diverse sessies met de diverse organisaties, ondernemers en bewoners is een aantal acties gedefinieerd. Deze acties hebben als doel het faciliteren van duurzaam toerisme in Nationaal Park Het Drentsche Aa. De acties versterken dat wat er al in het Nationaal Park gebeurt. Daarnaast wordt waar zo veel mogelijk gestuurd op samenwerking.

Voor **het ervaren en de beleving** van het park worden de volgende projecten voorgesteld:

- **Entree's**
  - Bezoekerscentrum Nationaal Park Drentsche Aa
  - Knooppunten
  - Hubs
  - Etalages
  - Minibezoekerscentra
- **Infra/routes**
  - Veilig en comfortabel op de fiets
  - Thema wandel- en fietsroutes
  - Informatievoorziening langs recreatieve infrastructuur
- **Parkbeleving**
  - Beekbeleving
  - Natuurspeelvoorzieningen
  - Verhalen beleefbaar maken

Naast de bovengenoemde projecten, die sterk focussen op verbetering van de hardware, vormen ook de **marketingcommunicatie, gastheerschap** en het vergroten van de **agrarische beleving** een belangrijk onderdeel van het actieprogramma. Zij hebben eigen actieprogramma's en worden daarom specifiek toegelicht.

De genoemde bedragen en betrokken partijen bij de projectvoorstellen zijn indicatief. Als besloten wordt tot uitvoering van een project moet dit nader worden bepaald. Ook moet gezocht worden naar middelen en menskracht voor de uitvoering.

Entree's - Bezoekerscentrum Nationaal Park Drentsche Aa

Dit is een inspirerend bezoekerscentrum met voldoende faciliteiten en bemensing. Het moet een fijne plek zijn op een representatieve locatie waar bezoekers hun ontdekkingstochten kunnen beginnen, waar informatie wordt verschaft, waar binnen en buiten een royale vergadering kan worden gehouden, waar een parkwinkel is en waar koffie wordt geschonken. In het ontwerp en de inrichting komen de oude en de nieuwe tijd elkaar tegen. In het bezoekerscentrum worden de verhalen beleefbaar gemaakt en kunnen bezoekers op een interactieve manier informatie tot zich nemen. De primaire doelgroep voor het bezoekerscentrum is de harmoniezoeker.

Gezien de overlap in gebieden en gebiedsidentiteiten en de ambitie bezoekers te spreiden over het Nationaal Park en omliggende regio, is het zeer wenselijk in het bezoekerscentrum ook aandacht te besteden aan het Geopark.

Project	Bezoekerscentrum Nationaal Park Drentsche Aa
Activiteit/ maatregelen	Realiseren bezoekerscentrum met informatiedeel Nationaal Park (inclusief gebiedsmaquette), horeca (met huiskamergevoel en lokale producten), kantoor- en vergaderruimte; multifunctionele educatie en instructieruimte en openbare toiletten. De buitenruimte biedt beekbeleving. Inspiratie: Bezoekerscentrum Dwingelderveld (bedient met gedifferentieerd aanbod verschillende doelgroepen) en De Proefkolonie in Frederiksoord (het museum vertelt met storytelling het gebiedsverhaal en vanuit het museum nodigen vele routes bezoekers uit om het gebied te ervaren en beleven).
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Inzichtzoeker: Informatievoorziening over alle dimensies van het beeklandschap (museumstijl). Inzetten op versterken routes, waaronder de NS-wandeling. • Verbindingszoeker: Een goede wandelroute waarbij de beek en de rust beleefd kunnen worden. Inzetten op versterken routes. • Harmoniezoeker: Aanleggen horeca en beekbeleving voor kinderen.
Duurzaamheid	circulair/duurzaam gebouw, inclusief, rolstoelvriendelijk met goede bereikbaarheid per ov (goede verbinding station Assen) en fiets
Kartrekker(s)	Nationaal Park Drentsche Aa
Partner(s)	Ondernemers (eigenaren), Nationaal Park en IVN
Planning	<i>Lopend project</i>
Budget	<i>Lopend project</i>
Beoogde financiering	<i>Lopend project</i>
Prioriteit	hoog
Ruimtelijke beleid	Er zal een bestemmingswijziging plaats moeten vinden

Entree's - Knooppunten

In het bezoekersmanagementplan is een aantal locaties geïdentificeerd als toegangspoort. In de praktijk blijken deze locaties niet te functioneren omdat er te weinig voorzieningen aanwezig zijn. In plaats van toegangspoorten maken we knooppunten. Dit zijn plekken waar je je auto kan parkeren en waarvandaan je het gebied in kan (wandelen of fietsen). Hierbij sluiten we aan op het bestaande knooppuntennetwerk van Gastvrouwen en -heren in het Nationaal Park. We identificeren de volgende locaties:

- Wedbroeken
- Anloo (let op: informatievoorziening en de routing & signing voor het **langparkeren** verbeteren)
- Realiseren knooppunt in het zuiden. Gasselterveld bij het parkeerterrein, Grolloo of Schoonloo (in het dorps huis)
- Realiseren knooppunt in noorden, suggestie: omgeving Polder Lappenvoort

Project	Toeristisch overstappunt
Activiteit/ maatregelen	<p>Aanbieden diverse routes per Knooppunt, denk hierbij aan wandel- en fietsroutes- Informatievoorziening aanbieden over deze routes en het gebied.</p> <p>Een herkenbare markering die voor elk Knooppunt in het gebied gelijk is, zodat de bezoeker weet bij een Knooppunt gearriveerd te zijn.</p> <p>Veilige, ruime en gratis parkeerplaatsen voor auto en fiets. Bij voorkeur ook bereikbaar met OV</p> <p>Rustplaatsen/picknickplaatsen van hoge kwaliteit. Bij voorkeur gelegen nabij horeca</p> <p>Een belangrikaandachtspunt is tot slot het ontlasten van de dorpen waar parkeeroverlast door recreatieve bezoekers van buiten wordt ervaren (o.a. Anloo, Amen en Zeegse). Dit kan door de informatie over parkeren op websites, in folders en bij ondernemers beter op elkaar af te stemmen en de routing & signing in/rond dorpen over het langparkeren te verbeteren</p>
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Verbindingzoeker: De Verbindingzoeker wil op de fiets of lopend het gebied in trekken. Een Knooppunt is een ideale plek waarvandaan een gezellig wandeling of fietstocht gemaakt kan worden • Rustzoeker: Plek waar je gratis en veilig je auto kan parkeren om daarna het gebied in te trekken.
Duurzaamheid	Bestaande locaties gebruiken, duurzame materialen, zoning van bezoekersstromen
Kartrekker(s)	Gemeenten en Recreatieschap Drenthe
Partner(s)	Nationaal Park en Provincie
Planning	2024
Budget	25.000 per Knooppunt (Wedbroeken en Anloo zijn deels ingericht)
Beoogde financiering	NP, Recreatieschap, gemeenten en provincie
Prioriteit	Hoog
Ruimtelijk beleid	Passend op bestaande parkeerterreinen

Entree's - Hubs

In en direct nabij het Nationaal Park liggen 7 hubs. Een hub is een plek waar je kunt overstappen van het ene naar het andere vervoermiddel. En waar je op een prettige manier even kunt wachten. Extra voorzieningen maken de hub tot een aangename plek. Om de beleving van deze voorzieningen te vergroten en in te spelen op duurzame mobiliteit worden de hubs uitgebreid met beleving van het Nationaal Park. Hierbij kan connectie gezocht worden met het document koppelkansen N34.

Er zijn twee typen beleving die we toevoegen (op basis van wat passend is):

- Informatie voor tijdens het wachten. Dit maakt bezoekers enthousiast om het gebied in te gaan.
- De mogelijkheid bieden om vanaf de hub het gebied in te gaan (wandelen/fietsen)

Project	Hubs
Activiteit/ maatregelen	<p>Bij de bestaande hubs wordt beleving van het Nationaal Park toegevoegd. Dit wordt gedaan door informatie en waar dat mogelijk is ook routes. Omdat dit tevens Geopark hubs zijn is het belangrijk de informatie voorziening gezamenlijk in te gaan vullen</p> <p>Het creëren van wandelroutes bij hubs is niet nieuw. Hiervoor kan inspiratie worden gevonden bij andere Nationaal Parken (o.a. Veluwe: natuurtransferium Nunspeet), NS-wandelingen en StationsOmmetjes. Ook kan gebruik gemaakt worden van het wandelknooppuntennetwerk dat eind 2023/begin 2024 wordt opgeleverd in deze regio. Naast wandelen kan gedacht worden aan fietsroutes in combinatie met het aanbieden van deelfietsen/OV-fietsen.</p>
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Inzichtzoeker: Bezoekers worden bij de hub geïnformeerd over het Nationaal Park en enthousiast gemaakt om het gebied in te trekken. • Rustzoeker: duidelijke informatie over routes en OV-verbindingen.
Duurzaamheid	Duurzame mobiliteit
Kartrekker(s)	Nationaal Park Drentsche Aa, Recreatieschap Drenthe, Geopark
Partners(s)	Hub programma Provincie Drenthe
Planning	2025
Budget	90.000 euro (gemiddeld 15.000 euro per informatiezuil)
Beoogde financiering	Nationaal Park, provincie Drenthe
Prioriteit	middel
Ruimtelijk beleid	Passend binnen bestaande gebruik

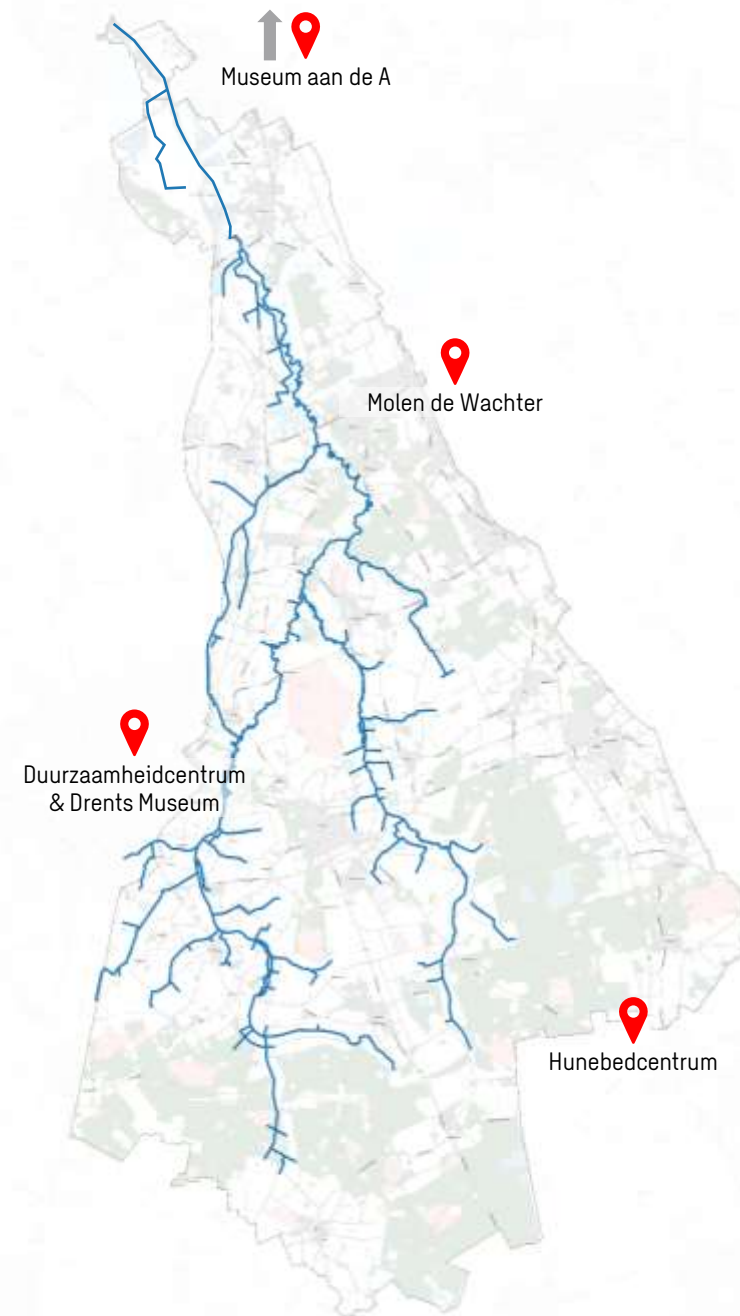
Entree's - Etalages

Naast de ervaring en beleving in het Nationaal Park worden bezoekers vanaf de randen van het park geïnformeerd/enthousiast gemaakt over het NP. Op deze manier worden bezoekers direct geleid naar plekken in het park die voor hun interessant zijn en waar we ze graag ontvangen (zie zonerings). De volgende etalages zijn geïdentificeerd:

- Museum aan de A, Groningen
- Molen de Wachter, Zuidlaren
- Hunebedcentrum, Borger
- Duurzaamheidscentrum en Drents Museum, Assen

Andere potentiële locaties voor een etalage zijn wellicht De Hortus in Haren of De Kluis in Eext.

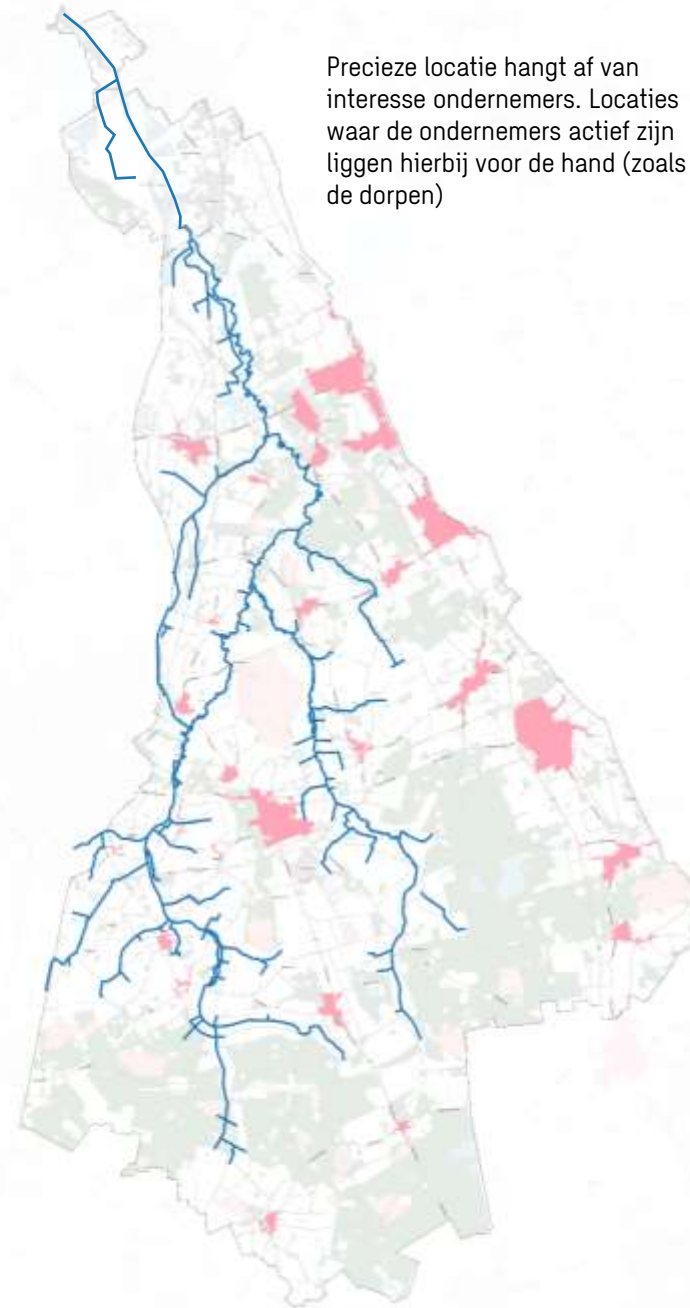
Project	Etalages
Activiteit/ maatregelen	Er wordt gezamenlijk met de eigenaren/uitbaters van de etalage-locaties gekeken naar een passende invulling. Het is de bedoeling dat er in de stijl van het Nationaal Park een 'hoek' wordt ingericht waarbij informatie wordt gegeven over recreatiemogelijkheden in het NP. Hier liggen kansen voor samenwerking met het Geopark.
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Inzichtzoeker: De etalages Museum aan de Aa en Molen de Wachter zijn voornamelijk gericht op de inzichtzoeker. Het Hunebedcentrum en Duurzaamheidscentrum ook, maar bedienen daarnaast ook andere doelgroepen. • Harmoniezoeker: In het Duurzaamheidscentrum en Hunebedcentrum is de Harmoniezoeker in grote mate aanwezig, informatie kan daar ook specifiek gericht worden op deze doelgroep.
Duurzaamheid	Materiaalkeuze en voortbouwen op wat er al is.
Kartrekker(s)	Nationaal Park Drentsche Aa en eigenaren/uitbaters etalages
Partners(s)	-
Planning	2025
Budget	125.000 euro totaal (25.000 euro per etalage)
Beoogde financiering	Nationaal Park
Prioriteit	laag
Ruimtelijk beleid	Passend binnen bestaande functies

Entree's - Minibezoekerscentra

Een belangrijk speerpunt in het Bezoekersmanagementplan Drentsche Aa (2019) is een goede ontvangst van bezoekers. Aanvullend op de bestaande locaties van ontvangst is het wenselijk om minibezoekerscentra in te richten bij recreatie- en/of horecabedrijven. Het gaat hierbij om onbemande locaties. Er is geen personeel vanuit het Nationaal Park aanwezig, maar de recreatie- en/of horecabedrijven treden op als gastheer en kunnen het één en ander toelichten over het NP.

Project	Minibezoekerscentrum
Activiteit/ maatregelen	<p>Recreatie-/horecaondernemers kunnen aangeven interesse te hebben in het worden van een minibezoekerscentrum. Er wordt dan gezamenlijk gekeken wat passend is. Er worden twee varianten ontwikkeld waar de ondernemers uit kunnen kiezen, passend bij de beschikbare ruimte en de bezoekers van de onderneming. Het is daarnaast van belang dat de ondernemers een basiscursus krijgen over het NP, zodat ze bezoekers kunnen voorzien in informatie.</p> <p>De eerste/basisvariant is een grote informatie-/overzichtskaart (bijvoorbeeld de Hondsrugbelevingskaart). Aanvullend zijn ook de bestaande reguliere informatiemiddelen beschikbaar.</p> <p>Een tweede variant is het inrichten van een hoek van het Nationaal Park. Waarbij verschillende belevingen zichtbaar gemaakt worden, bijvoorbeeld met een VR-Bril (film en techniek reeds beschikbaar bij het Geopark). Ook kan gedacht worden aan het toevoegen van een touchtable met scherm waar informatie(filmpjes) op getoond kunnen worden.</p>
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Inzichtzoeker: informatievoorziening over alle dimensies van het beeklandschap (museumstijl) • Verbindingzoeker: informatie over wandel-/fietsroutes • Harmoniezoeker: Informatie over de locatie van interessante belevingsplekken.
Duurzaamheid	materiaalkeuze van de etalage
Kartrekker(s)	Nationaal Park Drentsche Aa en recreatie-/horecaondernemers
Partners(s)	SBB, Geopark en IVN
Planning	2024
Budget	120.000 euro totaal (minimaal 15.000 euro per minibezoekerscentrum)
Beoogde financiering	Nationaal Park en ondernemers
Prioriteit	laag
Ruimtelijk beleid	Passend binnen bestaande functies

Precieze locatie hangt af van interesse ondernemers. Locaties waar de ondernemers actief zijn liggen hierbij voor de hand (zoals de dorpen)

Beleef de kop van Drenthe

Infra/routes - Drentsche Aa veilig en comfortabel beleven op de fiets

Voor de recreatieve fietsinfrastructuur zetten we in op de volgende uitgangspunten om binnen de kaders voor duurzaam toerisme kansen voor recreatief fietsen te creëren:

1. Omwille van de veiligheid kiezen voor kwalitatieve paden: inzetten op een hoog niveau van onderhoud: alle paden en wegen, ongeacht het type (half)verharding.
2. De fietsinfrastructuur maakt het mogelijk bezoekers met routes vanuit de dorpen, steden en grote(re) recreatiebedrijven, ook wel de entrees en belangrijke herkomstgebieden, te spreiden over de regio en geleiden naar gebieden en locaties waar ze het Nationaal Park kunnen beleven, rekening houdend met de doelgroepen en de draagkracht van de gebieden (zie ook project routes).
3. De uitvoering van fietspaden en wegen sluit aan op het gebruik. Vanaf de entrees en de herkomstgebieden en langs doorfietsroutes hebben brede paden en/of wegen de voorkeur. Hoe dit te realiseren is maatwerk, dit kan verbreding van bestaande fietspaden zijn maar ook het realiseren van fietsstraten of een andere inrichting van wegen in het buitengebied. In natuurgebieden kan juist gekozen worden voor smallere halfverharde fietspaden. Door in de informatievoorziening het onderscheid in de uitvoering van het type paden (verhard/onverhard) aan te geven, kunnen bezoekers zelf keuzes maken welke route ze nemen.
4. Beleving voor alle gebruikers. Voldoende variatie, duurzaam beleefbaar landschap, afwisseling onderweg. Informatie en ambassadeurs van het landschap onderweg, verzorgde rustplekken en picknickgelegenheid in mooie omgeving

Project	Veilig en comfortabel op de fiets
Activiteit/ maatregelen	We sluiten we aan bij het project met de werktitel 'Drenthe veilig en comfortabel beleven op de fiets'. Dit project is onlangs (2022) opgestart op initiatief van Provincie Drenthe en Recreatieschap Drenthe. Doel hiervan is provincie brede overeenstemming en commitment te krijgen over de gewenste staat, beleving en onderhoudsniveau van het Drentse fietsnetwerk (de wegen en paden). Vanuit het Nationaal Park participeren we in het project en brengen de hierboven genoemde uitgangspunten in.
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Verbindingzoeker Inzichtzoeker: ook half verharde fietspaden • Harmoniezoeker en Rustzoeker: vooral verharde brede fietspaden
Duurzaamheid	Stimuleren van fietsgebruik leidt tot minder autogebruik.
Kartrekker(s)	Provincie Drenthe
Partners(s)	Gemeenten en Recreatieschap, grondeigenaren
Planning	2024 -2025
Budget	-
Beoogde financiering	Provincie Drenthe / eigenaren fietspaden (gemeenten en natuurorganisaties)
Prioriteit	Middel
Ruimtelijk beleid	Passend, het gaat om beheer, onderhoud en inrichting van bestaande wegen en paden

Infra/routes - Thematische fiets- en wandelroutes

Thematische fiets- en wandelroutes zijn een manier om de sleutelervaringen beleefbaar te maken en om bezoekers te spreiden. Dit kan zowel in plaats als in tijd. Tijdelijke routes kunnen afgesloten worden tijdens het broedseizoen en kunnen zorgen dat tijdsgebonden ervaringen beter beleefd kunnen worden. Bijvoorbeeld door een route van de maand te creëren. Zonering en spreiding over de regio en omliggend gebied gebeurt door themaroutes weg te houden van kwetsbare natuur of te druk bezochte locaties. Via de Nationaal Park website, eindjeomindrenthe.nl en drenthe.nl en folders kan aangegeven worden welke routes gefietst of gewandeld kunnen worden. Uit een *quick scan* blijkt dat de meeste bestaande Drentsche Aa fietsroutes op drenthe.nl en eindjeomindrenthe.nl binnen de grenzen van het park blijven. Hier liggen kansen om met nieuwe routes/aanpassing van bestaande routes het park meer te verbinden met de omliggende regio. Voor de wandelroutes is dat wat lastiger aangezien die veel korter zijn maar ook daar liggen kansen.

Wandelknooppuntennetwerk wordt in 2023 uitgerold.

Project	Thematische fiets- en wandelroutes
Activiteit/ maatregelen	<p>Voor de routes kan gebruik gemaakt worden van de knooppunten in het fietsnetwerk en in het wandelnetwerk (uitrol 2023). Kansen die zijn benoemd in de sessies en gesprekken als aanvulling of vervanging van de bestaande routes:</p> <ul style="list-style-type: none"> • (Es)dorpenfietsroute met focus op de dorpen met een esdorpenbiografie, naar voorbeeld van de kernenbiografie van NP Sallandse Heuvelrug & Twents Reggedal. Ook boermarken betrekken • Agro fietsroute (bestaande route Aa en Hunze uitbreiden naar hele park/omliggende regio) • Themaroutes die meer (info over) de beekbeleving geven. Men beleefd de beek nu beperkt. • Aanpassen/aanvullen waterfietsroute voor kinderen. In een van de sessies is aangegeven dat de huidige waterfietsroute voor kinderen als te lang wordt ervaren. • Routes die het Nationaal Park thematisch verbinden met omliggend regio: Hunzedal, zuidelijk deel Hondsrug, Hunebedcentrum, Assen met het Asserbos (is ook een brongebied Drentsche Aa) met het Duurzaamheidscentrum en de binnenstad, Drents Museum, etc. • Sleutelervaringen dienen integraal benaderd te worden. Ze vormen samen een geheel. • Inzichtzoeker: De inzichtzoeker wil graag geïnformeerd worden over de bijzonderheid van het gebied waar ze zich bevinden. Door de themaroutes worden ze zicht hier bewust van. • Verbindingszoeker: themaroutes die aansluiten bij hun interesses (natuur beleven en anderen ontmoeten). • Harmoniezoeker: themaroutes die aansluiten bij hun interesses (activiteiten voor de kids ontspanning en anderen kunnen ontmoeten, enige drukte is niet erg)
Leefstijlen	
Duurzaamheid	Duurzame materialen.
Kartrekker(s)	NP, Geopark, gemeenten en Recreatieschap
Partner(s)	IVN, SBB en Het Drentse Landschap (eindje om in Drenthe)
Planning	2026
Budget	50,000 euro
Beoogde financiering	NP, gemeenten, Provincie, Geopark en Recreatieschap Drenthe
Prioriteit	middel
Ruimtelijk beleid	Passend (weinig/geen ruimtelijke impact)

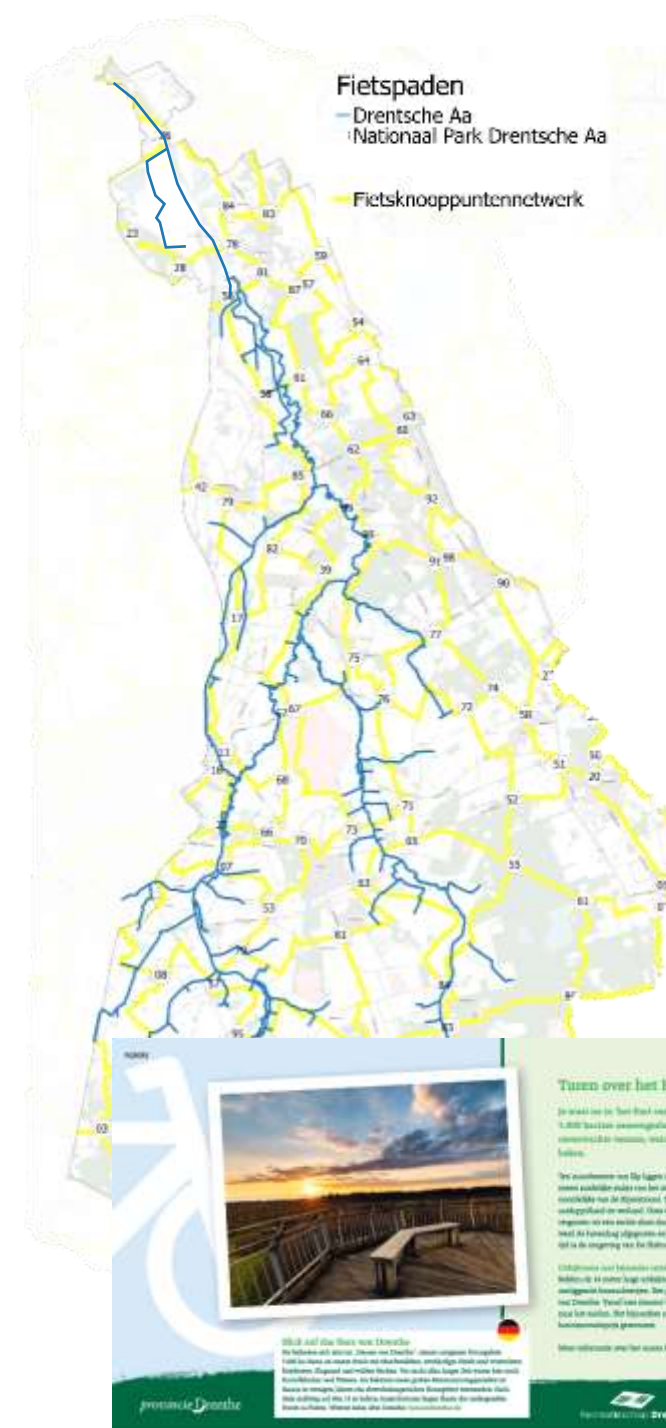

Infra/routes – Verrijken bestaande informatievoorziening langs routes

In het Nationaal Park Drentsche Aa zijn er diverse locaties waar de recreatieve infrastructuur sleutelervaringen en hoogtepunten kruisen. De doorgaande fiets- en wandelverbinding zijn te benutten als informatiedrager van het verhaal van het Nationaal Park Drentsche Aa, Geopark De Hondsrug en Staatsbosbeheer. Een passende wijze is het plaatsen van onderbordenborden onder de **bestaande** fietsknooppuntenborden.

Ook kunnen bezoekers via een QR-code op bestaande dragers (bijvoorbeeld van de fiets/wandelknooppunten) meer informatie krijgen over waar ze zich bevinden. Door een QR-code te gebruiken is deze informatievoorziening flexibel en makkelijk aan te passen. Daarnaast kunnen verschillende leefstijlen bediend worden, door bijvoorbeeld de gebruiker te laten kiezen waarover ze informatie willen krijgen. Hier is een combinatie te maken met de hotspots van het Geopark De Hondsrug. NB: in Hart van Drenthe bij Astron kan niet gewerkt worden met QR-codes, telefoons moeten worden uitgezet om verstoring van de schotels te voorkomen.

Project	Informatievoorziening langs recreatieve infrastructuur
Activiteit/ maatregelen	Realiseren informatievoorziening langs recreatieve structuur; informatiedeel Nationaal Park en Geopark De Hondsrug (gespecificeerd op de verschillende leefstijlen); QR-codes; borden onder fietsknooppuntborden Als inspiratie voor podcast 'Natuur voor Elkaar' in samenwerking met Provincie Overijssel (landschapoverijssel.nl) en het project onderborden van het Recreatieschap Drenthe.
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> Inzichtzoeker: informatievoorziening over alle dimensies van het Nationaal Park (museumstijl). Toevoegen waar de dichtstbijzijnde plekken zijn om de natuur te beleven: vogels/wild spotten, bezoekerscentrum, observatiehut/uitkijkpost, natuurlezing, themaroute, pleisterplaats/rustplaats en maatschappelijke activiteiten. Verbindingzoeker: informatievoorziening met name over natuurlijk bos, heide, kleinschalig cultuurlandschap, dorpslandschap en open agrarisch landschap van het Nationaal Park Drentsche Aa en Geopark de Hondsrug. Daarnaast toevoegen waar de interessante plekken.
Duurzaamheid	Duurzaam/circulair doordat er gebouwd wordt op bestaande fietsknooppuntenborden. Daarnaast wordt het met gebruik van QR-code toekomstbestendig gemaakt.
Kartrekker(s)	NP, Recreatieschap Drenthe en IVN
Partner(s)	Gemeente, SBB, Marketing Drenthe en Geopark
Planning	2025
Budget	75.000
Beoogde financiering	Gemeente (met cofinanciering vanuit provincie) en Nationaal Park, Recreatieschap
Prioriteit	hoog
Ruimtelijk beleid	Passend en er wordt gebruik gemaakt van bestaande dragers

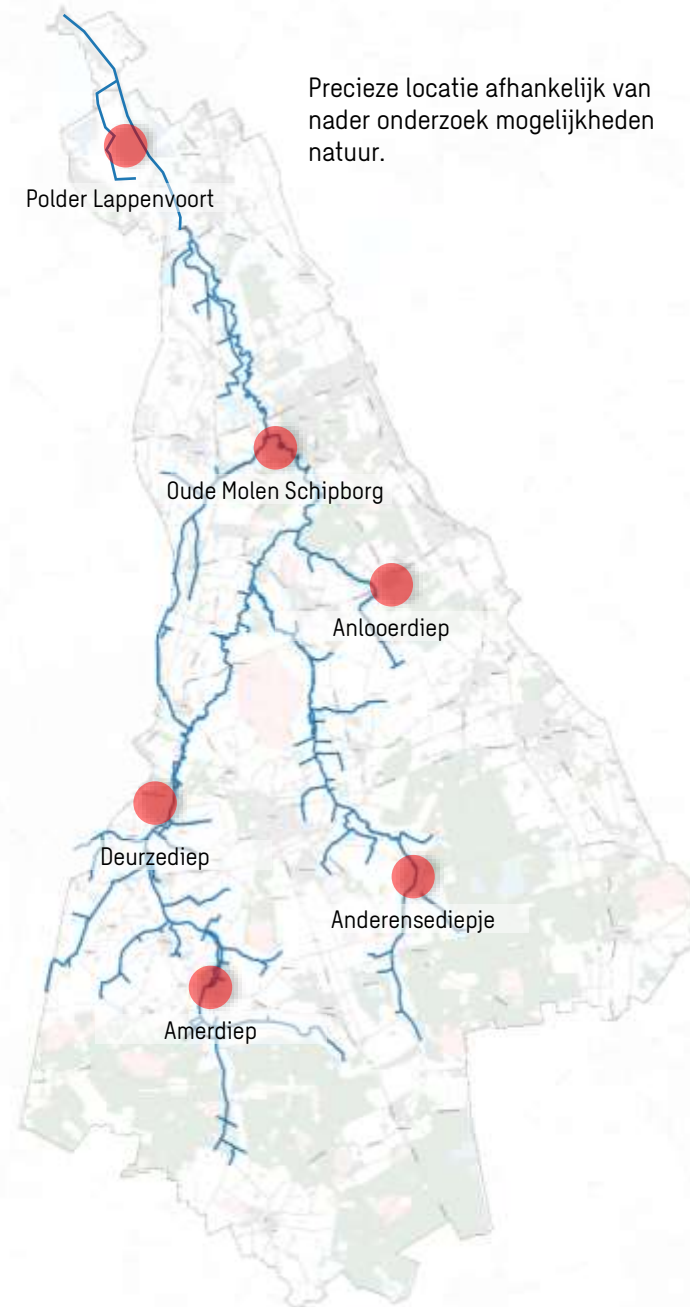

Parkbeleving - Beekbeleving subtiel accentueren

Om de ervaring van het gebied te maximaliseren, dient op strategische plekken beleving subtiel geaccentueerd te worden. Dit zijn plekken waar de routestructuren (fietsen en wandelen) de beek kruisen. Bij het toevoegen van beekbeleving kan gedacht worden aan locaties met rustplekken of een uitzichtpunt/belvedere.

Het is de bedoeling bij het Bezoekerscentrum bij Aanleg een locatie voor (actieve) beekbeleving te creëren.

Project0	Beekbeleving accentueren
Activiteit/ maatregelen	<p>Toevoegen subtiel beekbeleving met een focus op de verbindingzoeker en inzichtzoeker. Dit wordt gedaan door subtiel rust/uitzichtplekken aan te leggen met informatie en met goede zichtlijnen op de beek. Voorbeelden zijn oriëntatietableaus of plaatsing van een klein paneel met informatie of een gedicht over het gebied.</p> <p>Ook de ontwikkeling van bepaalde locaties in het kader van Programma Natuurlijk Platteland biedt mogelijk kansen om de beekbeleving te vergroten, mits passend bij de draagkracht van de locaties. Het beoogde plan voor de locatie Grote Spelden (enkele keien als stapstenen in het water plaatsen) bij Anloo is daar aan voorbeeld van.</p> <p>NB. Bij het bezoekerscentrum in Deurze is ruimte voor een meer actieve beekbeleving die ook gericht is op de doelgroep Harmoniezoeker en op kinderen.</p>
Leefstijlen	<ul style="list-style-type: none"> • Verbindingzoeker: De meeste locaties voor beekbeleving zijn rustige plekken vanwaar je van de natuur kan genieten. Dit is iets waar de verbindingzoeker behoefte aan heeft. • Inzichtzoeker: De inzichtzoeker heeft de behoefte om de cultuurhistorie en bijzondere verschijnselen van het gebied te ontdekken. De beste plekken hiervoor zijn de locaties waar beekbeleving mogelijk is. Door informatie over de natuurlijke processen te geven kunnen ze het gebied maximaal ervaren.
Duurzaamheid	Nauwkeurige locatiekeuze en inzetten op duurzame materialen
Kartrekker(s)	Nationaal Park Drentsche Aa
Partner(s)	Waterschap, Staatsbosbeheer en IVN
Planning	2025
Budget	(afhankelijk van ambitie)
Beoogde financiering	Nationaal Park
Prioriteit	Middel
Ruimtelijk beleid	Nader te onderzoeken, natuurfunctie beek mag niet geschaad worden

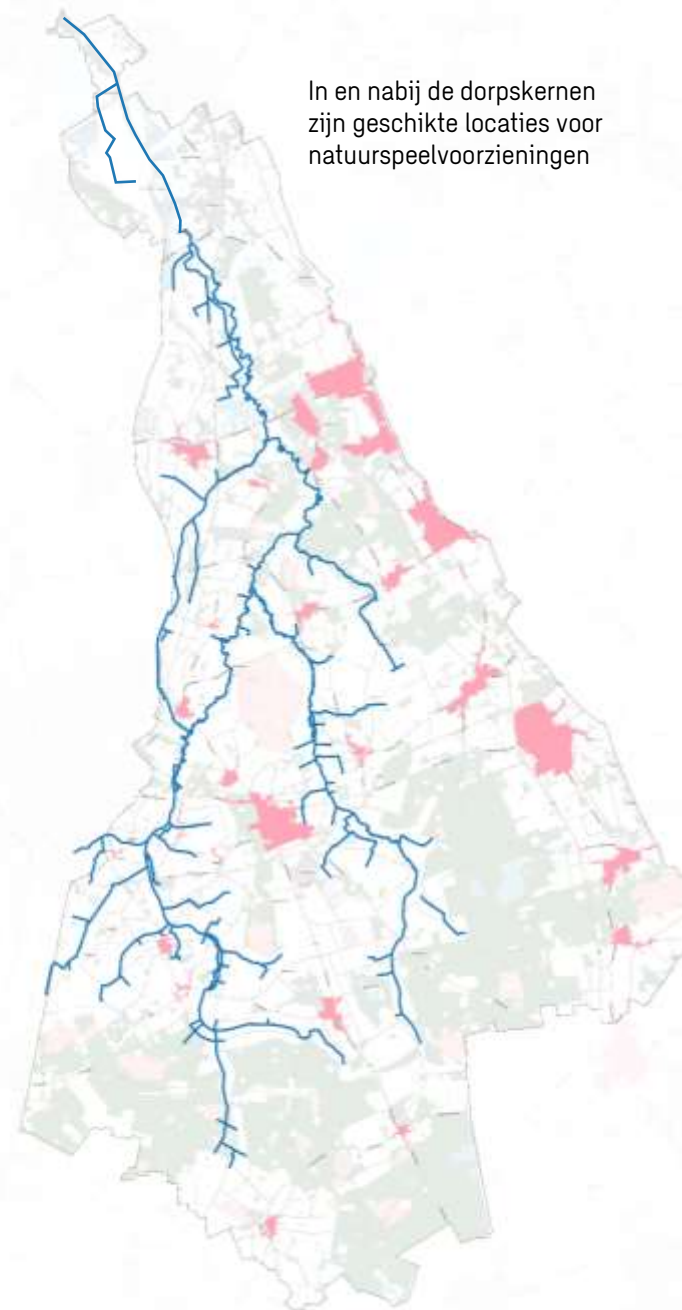

Parkbeleving - Natuurspeelvoorzieningen

Op dit moment zijn er in het Nationaal Park Drentsche Aa weinig (natuur)speelvoorzieningen (alleen bij het Boomkroonpad). Hierdoor is weinig beleving voor kinderen. Het is leuk om langs een wandelpad een aantal attractieve behendigheids-elementen toe te voegen. Deze combineren natuurbeleving en beweging en bevorderen daardoor de gezondheid en ontwikkeling van kinderen. Daarnaast vinden kinderen het leuk om een activiteit te hebben tijdens het wandelen. Ten slotte liggen er koppelkansen voor educatie; spelenderwijs leren.

Het toevoegen van (natuur)speelvoorzieningen helpt ook bij het creëren van zonerings. Om de kwetsbare natuur te ontzien, is het handig om deze speelvoorzieningen aan de randen van dorpen en in het buitengebied aan te leggen. Voorstel is om minimaal drie nieuwe locaties aan te wijzen voor deze (natuur)speelvoorzieningen.

In en nabij de dorpskernen zijn geschikte locaties voor natuurspeelvoorzieningen

Project	Natuurspeelvoorzieningen
Activiteit/maatregelen	Realiseren 3 (natuur)speelvoorzieningen met houten speeltoestellen. Duurzaam/circulaire materialen gebruiken, zoals lokaal hout. Ter inspiratie, beleefpaden elders in Drenthe: Houten pad van Theodoor Orvelte, Belevingspad Veeningen, Belevingspad Hoogersmilde, Roekenpad Echten, Belevingspad Kerkenveld, Struunpad Koekangerveld (ook een educatief pad), Wereld van OERR Dwingelderveld Ruinen en Sabeltandtijgerspoor Exloo.
Leefstijlen	Harmoniezoeker: Aanleggen (natuur)speelvoorzieningen
Duurzaamheid	Circulair/duurzame speelvoorzieningen met natuurlijke (eventueel lokale) materialen
Kartrekker(s)	Ondernemers, lokale initiatieven, NP, Gemeenten
Partner(s)	Staatsbosbeheer
Planning	2027
Budget	Minimaal € 150,000
Beoogde financiering	Subsidies en fondsen voor lokale initiatieven van organisaties
Prioriteit	middel
Ruimtelijk beleid	Nader te onderzoeken als locaties zijn gevonden

Parkbeleving - Verhalen beleefbaar maken

De beleving kan extra versterkt worden door gebruik te maken van de lokale cultuur en verhalen. Hiervoor kan worden aangehaakt bij het thema Verhalen van Drenthe, waar Marketing Drenthe vanaf 2022 extra aandacht aan geschonken heeft. 'In de Oerprovincie zijn talloze verhalen te beleven en dat willen we onze gasten laten zien.' Hiertoe is in 2022 voor het eerst het 'Drentse verhalenweekend' georganiseerd. Samen met Drentse ondernemers of recreatie/ natuurorganisaties. Ook kan worden samengewerkt met het Huus van de Taol om historie, cultuur en natuur van het gebied te ontsluiten. Dit is interessant voor bezoekers, maar ook voor bewoners die leren over hun eigen omgeving.

Connectie met de taal kan gemaakt worden door lokale verhalenvertellers of dichters die iets schrijven over het bijzondere gebied. Op deze manier worden bezoekers geïnspireerd. Goede locaties om dit toe te voegen zijn rustige punten in de natuur waar een bijzondere beleving is. De rol van mensen is hierbij van belang (G&G Drentsche Aa en Drentsche Aa gidsen).

Daarnaast kan gedacht worden aan het maken van podcast die de verhalen van het gebied vertellen. Dit is tevens iets wat het Huus van de Taol al organiseert.

Een geschikte locaties voor het vertellen van verhalen is bijvoorbeeld Strubben-kniphorstbos .

Precieze locatie dient afgestemd te worden

Project	Beleven door verhalen
Activiteit/ maatregelen	Er zijn diverse manieren om de verhalen in het gebied beleefbaar te maken <ul style="list-style-type: none"> • Taalfestival • Gedichten in het landschap/natuur • Podcast met lokale verhalenvertellers en (deels) in de Drentse taal • Verhalen in uit kinderboeken • Verhalenweekend <p>Inspiratie: Dorpsverhalen wandelingen Drentsche Aa (https://www.eindjeomindrenthe.nl)</p>
Leefstijlen	Inzichtzoeker: Het beleven aan de hand van verhalen is voornamelijk iets waar de inzichtzoeker zich in interesseert.
Duurzaamheid	Weinig grondstoffen en lokaal
Kartrekker(s)	NP, IVN, Geopark
Partner(s)	Marketing Drenthe, Huus van Taol, NP, Drents archief en SBB
Planning	2026
Budget	100.000 euro
Beoogde financiering	NP, gemeenten
Prioriteit	laag
Ruimtelijk beleid	Passend (weinig/geen impact op ruimte)

Marketingcommunicatie

Naast de bovengenoemde projecten vormt de verbetering van de zichtbaarheid van het Nationaal Park met behulp van marketingcommunicatie een belangrijk onderdeel van het actieplan. De marketingcommunicatie richt zich op de bezoekers wanneer ze al in de regio verblijven of er wonen,

Op dit moment zetten de betrokken partijen in en om het Nationaal Park een breed scala aan marketingcommunicatiemiddelen in om bezoekers door het park te geleiden. Denk bijvoorbeeld aan de websites drentscheaa.nl, drenthe.nl, eindjeomindrenthe.nl, dehondsrug.nl, Opstapkrant, Beleefkaart Hondsrug, doorstroommagazine, nieuwsbrief, gidsen, informatiezuilen en Drenthegids. De middelen worden veelal losstaand van elkaar ingezet en er ontbreekt een duidelijke koppeling met de sleutelervaringen en de geselecteerde leefstijlgroepen volgens de doelgroep segmentatie in het Bezoekersmanagementplan.

Een specifiek aandachtspunt voor verbetering ligt bij de afzender. De gebruikte middelen zijn goed, maar ze dienen meer gericht te zijn op wie de afzender (het Nationaal Park en de ondernemers en organisaties met wie het park samenwerkt) wil bereiken. Het verbeteren van de zichtbaarheid via marketingcommunicatiemiddelen heeft de volgende twee doelen:

1. Bezoekers een betere beleving van het Nationaal Park aanbieden: op basis van de leefstijlen en sleutelervaringen
2. Bezoekers beter zoneren in het Nationaal Park: niet meer bezoekers, maar op de juiste locaties en gepast gebruik

Drie stappen naar verbetering

Om de zichtbaarheid te verbeteren zetten we in op drie strategieën.

1. Koppelen marketingcommunicatiemiddelen aan leefstijlen

- In het Bezoekersmanagementplan Nationaal Park Drentsche Aa (2019) is de keuze gemaakt om zich te richten op de Inzichtzoeker en Verbindingszoeker, terwijl de Harmoniezoeker en ook de Rustzoeker eveneens een gastvrij onthaal kan verwachten door op enkele punten gerichte voorzieningen ter realiseren.

Hoewel deze keuzes in doelgroepen zijn gemaakt en vastgelegd wordt er op het gebied van zichtbaarheid (nog) niet expliciet naar gehandeld. Terwijl juist voor de marketingcommunicatie de doelgroepenkeuzes goede handvatten bieden om hier invulling aan te geven. Het koppelen van de marketingcommunicatie aan leefstijlen zorgt voor efficiency en geeft overzicht.

2. Samenwerking met organisaties (merkarchitectuur: uitdragen van een eenduidig verhaal)

- Er zijn diverse organisaties actief in het gebied. Het is belangrijk dat het voor bezoekers duidelijk is welke organisatie waar voor staat en voor hun interessant zijn. Zo krijgen bezoekers de informatie waar ze naar op zoek zijn. De diverse organisaties dienen dus meer dan nu samen te werken en een eenduidig verhaal te vertellen over het Nationaal Park, al dan niet toegespitst op bepaalde leefstijlen. Elke organisatie bedient specifieke leefstijlen. De merkhuisen van de regio's (Drenthe, Hondsrug Drenthe en Drentsche Aa) hoeven hierin geen belemmering te zijn, deze liggen juist in het verlengde van elkaar (zie pagina 10).

3. Doorontwikkelen zichtbaarheid

- Bij het verbeteren van de zichtbaarheid focussen we **in eerste instantie op verbeteren van de huidige marketingcommunicatiemiddelen**. Dit door deze beter te koppelen met de leefstijlen, in lijn te brengen met de merkgids en het delen van informatie door de samenwerkingspartners te stimuleren.

Actieprogramma marketingcommunicatie

Op basis van de op de vorige pagina genoemde strategieën zijn projecten gedefinieerd die de zichtbaarheid verbeteren. De projecten zijn geïdentificeerd op basis van diverse sessies en overleggen met de begeleidingsgroep. Alles wat we in NP Drentsche Aa realiseren draagt zoveel mogelijk bij aan de zichtbaarheid van het Merk 'Nationaal Park' en de het stelsel van Nationaal Parken. Alle uitingen sluiten dus aan op de Nationaal Park Huisstijl. Momenteel werkt men landelijk (bij het Nationale Parken Bureau) aan de nieuwe merkguids voor Nationaal Parken. (uniform gebruik van huisstijl, zie Bezoekersmanagementplan) hier sluiten we op aan.

Project	Omschrijving
Optimaliseren websites	<ul style="list-style-type: none"> - 'Splitsing' website Nationaal Park Drentsche Aa in een organisatie/achtergrond deel (met visies, beleid, projectupdates etc.) en een bezoek deel. Bezoek deel specifiek richten op de inzichtzoeker en mogelijk ook verbindingszoeker. Deze nieuwe website benoemen en in inrichten als de digitale Toegangspoort. - Harmoniezoeker bedienen via de website www.drenthe.nl die beheerd wordt door Marketing Drenthe (alles behalve routes) en Recreatieschap Drenthe (routes)
Huis aan huis krant (Doorstroommagazine)	Het huis aan huis magazine is nu vooral gefocust op de inzichtzoeker, terwijl iedereen in het gebied deze krijgt. Er dient daarom onderzocht te worden hoe dit blad beter kan aansluiten op de verschillende doelgroepen.
Opstapkrant	<p>De Opstapkrant is vooral gefocust op de Inzichtzoeker en de Verbindingszoeker. Dit zijn de doelgroepen van het park die alle twee een sterke trek naar buiten en naar de natuur hebben, weliswaar vanuit verschillende motieven maar met eenzelfde groene bestemming. Ondernemers merken op dat de middelpagina van de krant met de gebiedskaart vaak meegenomen wordt, de rest blijft liggen.</p> <p>Ter overweging naast de Opstapkrant een losse kaart voor recreatieve doeleinden uitbrengen die ook de Harmoniezoeker bedient.</p>
'Standaard' promotietekst die aangepast is per leefstijl	<p>Verschillende promotiekanalen zijn geschikt voor verschillende leefstijlen. Door een 'standaard' informatietekst over het Nationaal Park voor elke leefstijl op te stellen worden de bezoekers bediend in de informatie die voor hun relevant/interessant is. Bij promotie kan gekeken worden welke leefstijl de hoofddoelgroep is, waarna de passende tekst gebruikt kan worden.</p> <p>Deze teksten ook ter beschikking stellen aan de samenwerkingspartners, met bijpassende foto's per doelgroep.</p>
Een sociale media strategie ontwikkelen	<p>'Splitsing' accounts Nationaal Park Drentsche Aa per relevant kanaal in een organisatie/achtergrond account (met posts over bijeenkomsten, projectupdates e.d.) en een account voor bezoekers. Sociale media is een belangrijk communicatiemiddel. Doorgaans zijn bepaalde leefstijlen oververtegenwoordigd op bepaalde kanalen. Door per platform inspelen op bepaalde bezoekers ontstaat effectievere marketingcommunicatie. Daarnaast is sociale media heel tijdgebonden en perfect voor het promoten van activiteiten en gebieden op een bepaald moment en zo bij te dragen aan spreiding van bezoek in regio en tijd.</p> <p>In een stakeholdersessie is aangegeven dat er behoefte is aan berichten met meer beelden en filmpjes. Dan zijn ondernemers sneller bereid berichten te verspreiden onder hun gasten.</p>
Verspreiding communicatie in vormgegeven uitingen	Ondernemers krijgen nu 'platte tekst' voor de promotie van bijvoorbeeld een excursie. Tijdens een van de stakeholderbijeenkomsten is verzocht is deze (ook) in een aantrekkelijke lay-out aan te leveren zodat het voor ondernemers laagdrempeliger is de activiteiten te promoten onder hun gasten. Zie bijvoorbeeld de activiteitenkalender in Drenthestijl die in Zuidwest Drenthe periodiek wordt verspreid.
Informatiezuilen	Lopend project (zie bijlage 4, locaties)
Pers benaderen	Dit doen vooral de voorzitter, secretaris en C&E coördinator, technisch / educatief ingestoken. Hier is ruimte voor meer aandacht voor recreatie en toerisme en daarmee ook de zonering.
Communicatiecampagne om wenselijk bezoekersgedrag te stimuleren	Toegangsregels van de natuurgebieden zijn vaak onvoldoende zichtbaar en/of worden niet goed gelezen. Gezocht moet worden naar communicatiemiddelen en een boodschap die de doelgroepen wel goed bereiken. En te overwegen geen aandacht te geven aan wat niet mag, maar op een positieve manier te benoemen wat je wel kunt doen. Hierin samenwerking zoeken met Marketing Drenthe, Provincie Drenthe en Recreatieschap bij de uitvoering van het Perspectief op bestemming Drenthe 2030.
Optimalisering toepassen 'nieuwe' naam Nationaal Park en huisstijl in uitingen van betrokkenen.	De oorspronkelijke naam Nationaal beek- en esdorpenlandschap Drentsche Aa is op 16 mei 2019 aangepast naar Nationaal Park Drentsche Aa. Ook de huisstijl met het logo is hierop aangepast. Het blijkt dat sommige organisaties en ondernemers nog de oude naam en huisstijl gebruiken. Aan deze organisaties en ondernemers moet (andermaal) gevraagd worden dit aan te passen en hierbij worden ontzorgd.

Gastheerschap

Aanleiding

Het maken van een verdiegingsplan voor het gastheerschap in het Nationaal Park was aanvankelijk een onderdeel van dit Ambitieplan. Dit plan moest ingaan op hoe het bestaande cursus- en activiteitsaanbod aan te passen om te komen tot meer betrokkenheid en het beter uitdragen van het Nationaal Park verhaal door de gastvrouwen/heren.

Van belang was hierbij vooral ook aan te sluiten op de behoefte van recreatieondernemers in het gebied. Uit gesprekken met vertegenwoordigers van deze ondernemers bleek al snel dat er bij hen **minder behoefte is aan verdieping van het gastheerschap, maar juist aan verbreding.**

Verbreding gastheerschap

Naar voren kwam dat het huidige gastheerschaapsaanbod goed aansluit bij recreatieondernemers die kiezen voor natuurgerichte doelgroepen (Inzichtzoeker en Verbindingszoeker). De ondernemers die zich richten op andere doelgroepen die minder op zoek zijn naar verdiepende gebiedsinformatie over natuur en cultuur doen vaak ook mee aan de cursus gastheerschap. Voor hen blijkt het echter lastig om de opgedane kennis te gebruiken in de praktijk. Hun gasten zijn vaak wel ontvankelijk voor het Nationaal Park verhaal, maar meer op hoofdlijnen en zonder al te veel achtergronden. Een verkorte cursus van een (dag)deel met informatie op maat over het Nationaal Park Drentsche Aa, gecombineerd met cursusmateriaal over De Hondsrug UNESCO Global Geopark zou beter passen bij deze ondernemers.

Dit geldt ook voor ondernemers met grotere vakantieparken en campings in de Drentsche Aa. Hier zijn het de baliemedewerkers, veelal seizoenskrachten, die de meeste contacten hebben met de gasten en dus het verhaal onder de aandacht zouden moeten brengen. Vanwege de kosten en tekorten op de arbeidsmarkt is het niet haalbaar om jaarlijks de baliemedewerkers op een meerdaagse cursus gastheerschap te laten gaan. Ook hier geldt dat een verkorte cursus van een (dag)deel met informatie op maat meer wenselijk is.

Gelet op deze constatering en het enthousiasme van de deelnemers die deelnamen aan een pilot voor de verkorte cursus is ervoor gekozen af te zien van een gebiedsproces om het huidige cursusaanbod te verdiepen, maar juist een verbreding van het aanbod aan te bevelen. Hiervoor is een projectkaart gemaakt, zie hiervoor de volgende pagina.

Verbreding aanbod gastheerschap; vooral de hoogtepunten in beeld

Het is wenselijk het huidige cursus- en activiteitsaanbod gastheerschap uit te breiden met een cursus van een dag(deel). Een verkorte cursus gastheerschap met informatie op maat voor bedrijven die zijn gericht op een doelgroep die wel ontvankelijk is voor het Nationaal Park verhaal gecombineerd met het verhaal van De Hondsrug UNESCO Global Geopark, maar meer op hoofdlijnen en zonder al teveel achtergronden.

Deelnemers aan deze cursus worden weliswaar geen officieel gastvrouw of -heer van het Nationaal Park maar krijgen wel handvatten om het Nationaal Park verhaal uit te dragen.

Op deze manier kunnen ook de ondernemers en medewerkers van deze bedrijven bijdragen aan het streven van het gastheerschap en informatieverstrekking om van iedere (recreërende) inwoner en bezoeker een ambassadeur van de Drentsche Aa te maken.

Project	Verkort cursusaanbod gastheerschap
Activiteit/ maatregelen	Ontwikkelen verkort cursusaanbod van één dag(deel) Voor ondernemers en balie medewerkers van Nationaal Park recreatiebedrijven met een doelgroep die wel ontvankelijk is voor informatie, maar meer op hoofdlijnen en zonder al teveel achtergronden. Dit kan gecombineerd worden met een cursusaanbod voor medewerkers en vrijwilligers van de Tourist Info Punten in/rond het Nationaal Park en het SBB bezoekerscentrum bij het Boomkroonpad Harmoniezoeker
Leefstijlen	
Duurzaamheid	Onderdeel van de aanpak duurzaam toerisme
Initiatiefnemer/ uitvoerende partij	Nationaal Park
Co-actoren/ samenwerking	Samenwerkingsverband Hondsrug Drenthe, Tourist Info Punten, Staatsbosbeheer en De Hondsrug UNESCO Global Geopark
Planning	2023-2024
Budget	€ 10.000
Beoogde financiering	Nationaal Park en eigen bijdrage deelnemers
Prioriteit	Hoog

Impuls Beleefweek Nationaal Park Drentse Aa

De jaarlijkse beleefweek is een concept IVN concept dat hoor bij het programma 'IVN Gastheerschap van het Landschap': een week vol unieke natuurbeleving voor jong en oud, omwonende en bezoeker. Beleefweken worden door heel Nederland georganiseerd. Vaak vindt de Beleefweek plaats in het naseizoen, voornamelijk in september en oktober. Voor ondernemers kan het een concept voor seizoensverlenging zijn, gekoppeld aan de doelstellingen van het Nationaal Park.

In de afgelopen periode blijkt het lastig te zijn geweest dit concept succesvol uit te rollen in het Nationaal Park Drentse Aa. Het is nodig te investeren in betrokkenheid en wederkerigheid van ondernemers en het park. Idee is met een aangepaste aanpak een impuls te geven aan de Beleefweek en hiervoor gebruik te maken van de ervaringen met beleefweken van andere Nationaal Parken (o.a. Oosterschelde) en de ervaring van Marketing Drenthe met het Verhalenweekend (1^e versie was in 2022).

Bij het Verhalenweekend bleek het voor potentiële initiatiefnemers bijvoorbeeld aanvankelijk lastig om ideeën op te doen en plannen te maken. Daarom wordt nu een creatief conceptontwikkelaar ingehuurd die ideeën passend bij de bedrijven en culturele instellingen *instapklaar* aanbiedt. Daarbij wordt ook onder de aandacht worden gebracht wat het bereik is, wat levert het qua PR op. De uitnodiging mee te doen brengt Marketing Drenthe via verschillende kanalen onder de aandacht, denk aan directe mail, sociale media, nieuwsbrief, via regisseurs etc.

Project	Verkort cursusaanbod gastheerschap
Activiteit/ maatregelen	Impuls geven aan de jaarlijkse Beleefweek Nationaal Park Drentse Aa
Leefstijlen	Verbindingszoeker en harmoniezoeker
Duurzaamheid	Onderdeel van de aanpak duurzaam toerisme
Initiatiefnemer/ uitvoerende partij	Nationaal Park / IVN
Co-actoren/ samenwerking	Marketing Drenthe, regio's en De Hondsrug UNESCO Global Geopark
Planning	2024
Budget	€ 10.000
Beoogde financiering	Nationaal Park en eigen bijdrage deelnemers
Prioriteit	middel

Agrarische beleving

Het agrarische gebied in het Nationaal Park Drentsche Aa heeft een grote culturele en historische waarde. De verbondenheid tussen natuur en cultuur is er groot. Agrarische beleving is één van de sleutelervaringen.

In de toekomst zal op de landbouwgronden in toenemende mate sprake zijn van een verbrede/multifunctionele landbouw (bron: Verkenning agrotourisme NBTC, 2023). De beleidskeuzes die in beeld zijn voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NLPG) zijn hier een voorbode van. De keuzes leiden tot een transitie van het landelijk gebied, ook in Drentsche Aa. De provincie heeft in het ontwerp Drents Programma Landelijk Gebied (DLPG: een uitwerking van het NLPG), aan de (landelijke) doelen voor natuur, water en klimaat zelf doelen toegevoegd voor een sociaaleconomisch perspectief en een perspectief voor toekomstgerichte landbouw.

Binnen deze context ontstaan er in toenemende mate kansen voor bedrijven die zich richten op verbrede landbouw: naast de voedselproductie voeren ze ook taken uit zoals beheer en onderhoud van natuur en landschap en activiteiten in de agrotouristische sector. Deze sector bestaat uit bedrijven die streekproducten produceren en aanbieden door het te verkopen in een boerderijwinkel of melktap. Daarnaast omvat de sector verblijfs- en dagrecreatie zoals een B&B, minicamping of rondleidingen op de boerderij. Vaak bieden agrariërs een combinatie van verschillende typen agrotourisme aan. Het is van belang om deze ondernemers, en hun toekomstige collega's, voldoende afzetmogelijkheden te bieden om in te spelen op de marktkansen die zich voordoen.

Ambitie Agrarische sector

Tijdens de verkennende sessie met ondernemers uit agrarische sector in het Drentsche Aa gebied en omstreken zijn de mogelijkheden voor het versterken van de agrarische beleving verkend. De sector gaf aan graag meer verbinding met elkaar te hebben. Door verbinding met elkaar kunnen ze *best practices* delen en zorgen dat het aanbod van voldoende kwaliteit en kwantiteit is. Dat biedt mogelijkheden voor het professionaliseren van de verkoopkanalen en marketing. In het Activatieplan staat het oprichten van een gebiedscoöperatie voor de Drentsche Aa voor deze doeleinden als een optie. Uit de sessie met de agrarische sector is het echter gebleken dat te vroeg is om zoiets op te richten. Wel is nadrukkelijk gesteld dat de samenwerking op een groter schaalniveau moet worden gezocht, bijvoorbeeld Geopark De Hondsrug. Daarbij wordt ook gedacht aan aansluiten bij bestaande Drentse labels zoals Drents Goed en/of Dubbel Drents.

Daarnaast hebben de agrariërs, die werkzaam zijn in de toeristisch-recreatieve sector, behoefte aan kennis over het Nationaal Park en Geopark. Ze willen weten hoe ze het verhaal van de verbondenheid tussen de agrarische sector, het Nationaal Park, Geopark en de natuur kunnen vertellen. Dit leidt tot toegevoegde waarde voor het product. De agrarische sector wil de verbinding leggen met de 'reguliere' toeristische sector om zo de zichtbaarheid en afzet te vergroten.

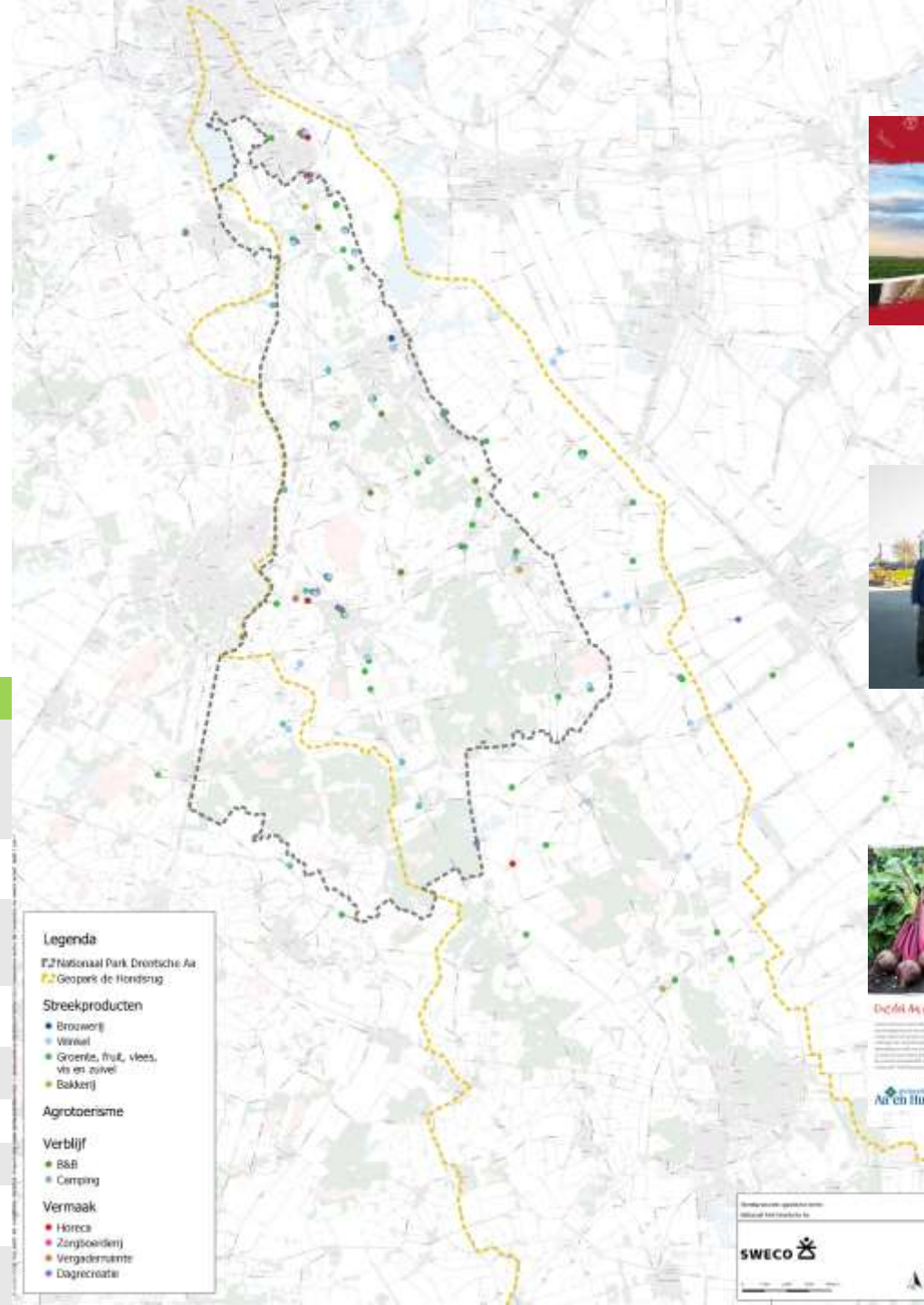
Vergroten agrarische beleving: werkafspraken samenwerking

Om de beleving van de agrarische sector te vergroten, is samenwerking van cruciaal belang. Het gaat hierbij om interne samenwerking tussen de agrariërs, maar ook extern, zoals met het Nationaal Park en Geopark. Daarmee kan worden aangesloten op bestaande netwerken van Dubbel Drents en/of Drents Goed. Dit zorgt voor een herkenbare organisatie waardoor agrariërs elkaar kunnen vinden en de producten goed vermarkt kunnen worden. Het oprichten van (extra) nieuwe organisaties is niet wenselijk.

Dit project wordt gestart door het opstellen van een projectplan voor samenwerking in de regio en de keten. Dit wordt gefaciliteerd door Geopark De Hondsrug. We zetten in op dezelfde aanpak als in het project Dubbel Drents Producten van de gebiedscoöperatie Zuidwest Drenthe. Dit bestaat uit de volgende stappen:

- Stap 1: Platform realiseren (voor Verbinding, Kennis/educatie en Ontwikkeling)
- Stap 2: Marketing en communicatie (Promotie en Beleving)

Ook wordt de verbinding gelegd met de **European Innovation Partnerships (EIP) Operational Group Bio-economie** waar Drentsche Aa aan meedoet. Met boeren en met andere partijen wordt gezocht naar nieuwe duurzame ketens van agrarische streekproducten. Dit wordt gecombineerd met natuurinclusieve landbouw, meer biodiversiteit en verbetering van de (drink)waterkwaliteit van de Drentsche Aa. Het Dubbel Drents label voor brood is gekoppeld aan dit initiatief tot stand gekomen. Het initiatief is erop gericht om verbindingen tot stand te brengen tussen met name grondgebonden landbouw, natuur, landschap en chemie. Om samen de kennisontwikkeling over bio-economie te stimuleren en om de bewustwording bij de consument te vergroten.

Project	Samenwerking agrotouristische sector
Activiteit/ maatregelen	Het opzetten van een platform tussen de ondernemers binnen agrotourisme en/of de verkoop van streekproducten. We bouwen voort op de ontwikkeling van Dubbel Drents in Zuidwest Drenthe. Bij voorkeur is er één organisatie in Drenthe, daar binnen kan onderscheid zijn tussen verschillende regio's.
Leefstijlen	Inzichtzoeker, Verbindingszoeker en harmoniezoeker
Duurzaamheid	Lokale afzet en korte ketens zijn onderdeel van de aanpak duurzaam toerisme. Het seizoensgebonden en lokaal produceren (kleine kringloop) heeft een veel lagere ecologische voetafdruk.
Initiatiefnemer/ uitvoerende partij	UNESCO Geopark de Hondsrug
Co-actoren/ samenwerking Planning	Agrarische sector, toeristisch regisseurs/gemeenten, Nationaal Park en European Innovation Partnerships (EIP) Operational Group Bio-economie 2024
Budget	€ 70.000
Beoogde financiering	Geopark de Hondsrug en Provincie Drenthe (LEADER)
Prioriteit	Middel

Cursus gastheerschap agrotouristische sector

Steeds meer boerenbedrijven in ons land combineren hun agrarische activiteiten met andere activiteiten (NBTC, 'Verkenning Agrotourisme', 2023). Het gaat dan om boerderijverkoop, zorglandbouw en recreatie, De verwachting is dat uiteindelijk de helft van de boeren een multifunctionele activiteit ontwikkelt.

Aan de vraagkant bij de consumenten ziet NBTC de ontwikkeling dat zij op zoek gaan naar en geïnteresseerd zijn in het landelijk gebied. Door een bewustere leefstijl heeft de consument steeds meer interesse in gezond eten en informatie over de herkomst van producten. Dit sluit aan bij de bredere trend waarbij behoefte is aan authenticiteit. Van belang hierbij is het vertellen van verhalen ('storytelling') over bijvoorbeeld de locatie of de regio.

Drentsche Aa

Veel boeren in de Drentsche Aa en omliggende regio's (o.a. Geopark De Hondsrug) doen al aan multifunctionele landbouw in de vorm van het aanbieden van agrotourisme en streekproducten. Vanuit dit project willen we deze ondernemers en hun toekomstige collega's een impuls geven door het Nationaal Park en het Geopark in de (marketing)communicatie nog nadrukkelijker te koppelen aan het verhaal van de verbrede landbouw. Daarnaast bieden we de agrarische bedrijven een cursus gastheerschap waarin expliciet aandacht is voor de relatie tussen het Nationaal Park, Geopark en de agrarische sector. Zo helpen wij het goed uit kunnen dragen van dit verhaal en meerwaarde te creëren voor het agrotouristisch (streek)product.

Project	Cursus gastheerschap agrotouristische sector
Activiteit/ maatregelen	Cursus gastheerschap opzetten voor agrotouristische de ondernemers in het Nationaal Park die werken aan agrotourisme en/of de verkoop van streekproducten.
Leefstijlen	Inzichtzoeker, verbindingszoeker
Duurzaamheid	Bijdrage leveren aan verbrede (duurzame) landbouw
Initiatiefnemer/ uitvoerende partij	De Hondsrug UNESCO Global Geopark
Co-actoren/ samenwerking	Agrarische sector en Nationaal Park Drentsche Aa
Planning	2024-2026
Budget	€ 20.000
Beoogde financiering	Fondsen (o.a. LEADER) en eigen bijdrage deelnemers
Prioriteit	middel

5. Organisatie en samenwerking

De systeempiramide

Werken aan duurzaam toerisme vraagt om samenwerking. Binnen de sector toerisme, gekenmerkt door een grote verscheidenheid aan publieke en private partijen, maar ook met aanpalende sectoren. In die samenwerking spelen andere belangen en doelstellingen nadrukkelijk ook een rol.

Bij het analyseren en adviseren op het gebied van samenwerking hebben we gebruik gemaakt van de systeempiramide. Deze piramide gaat ervan uit dat je vanuit het stellen van realistische doelen tot heldere en werkende spelregels kunt komen en zo een goede relatie tussen de betrokkenen creëert. Met behulp van de piramide kun je continu schakelen tussen de lagen om de samenwerking te verbeteren. Bij de uitwerking van de piramide is dankbaar gebruik gemaakt van de bevindingen van de Rapportage Drentsche Aa van de Visitatiecommissie Nationaal Parken (2021).

In de bijlage is een overzicht opgenomen van de belangrijkste bevindingen ten aanzien van de samenwerking tussen de verschillende organisaties op het gebied van recreatie en toerisme.

Doel en vakinhoud

Het begrip duurzaam toerisme is helder gedefinieerd en vastgelegd, zie ook het hoofdstuk 2 en 3. Helder is aangegeven met behulp van welke stappen we daar willen komen. Om daar invulling aan te geven is in hoofdstuk 4 een actieprogramma opgesteld. Daarmee is aan doel en vakinhoud voor de samenwerking goed invulling gegeven.

De Visitatiecommissie benoemt dat de organisatiestructuur van het park mogelijk niet goed is toegerust om invulling te geven aan nieuwe thema's zoals stikstofdepositie, landbouwtransitie, energietransitie, klimaatopgave, waterbeheer, demografie en recreatiedruk. De uitwerking van duurzaam toerisme in dit Ambitieplan geeft hier vanuit het toeristisch domein invulling aan.

Speelveld en Spelregels: organogram

De recreatiesector kent een grote variatie aan publieke en private partijen. We signaleren dat recreatie als sector beperkt vertegenwoordigd is in het Overlegorgaan. Het voorstel is een twee zetels te krijgen, zodat op het hoogste niveau al gewerkt kan worden aan integratie van recreatie met de andere waarden van het park. Idee is de huidige vertegenwoordiging (1 zetel namens Recron/ondernemers/Recreatieschap) te handhaven en daaraan toe te voegen een vertegenwoordiger namens de recreanten/gebiedsbezoekers met betrokkenheid bij duurzame mobiliteit en bezoekersmanagement (ANWB).

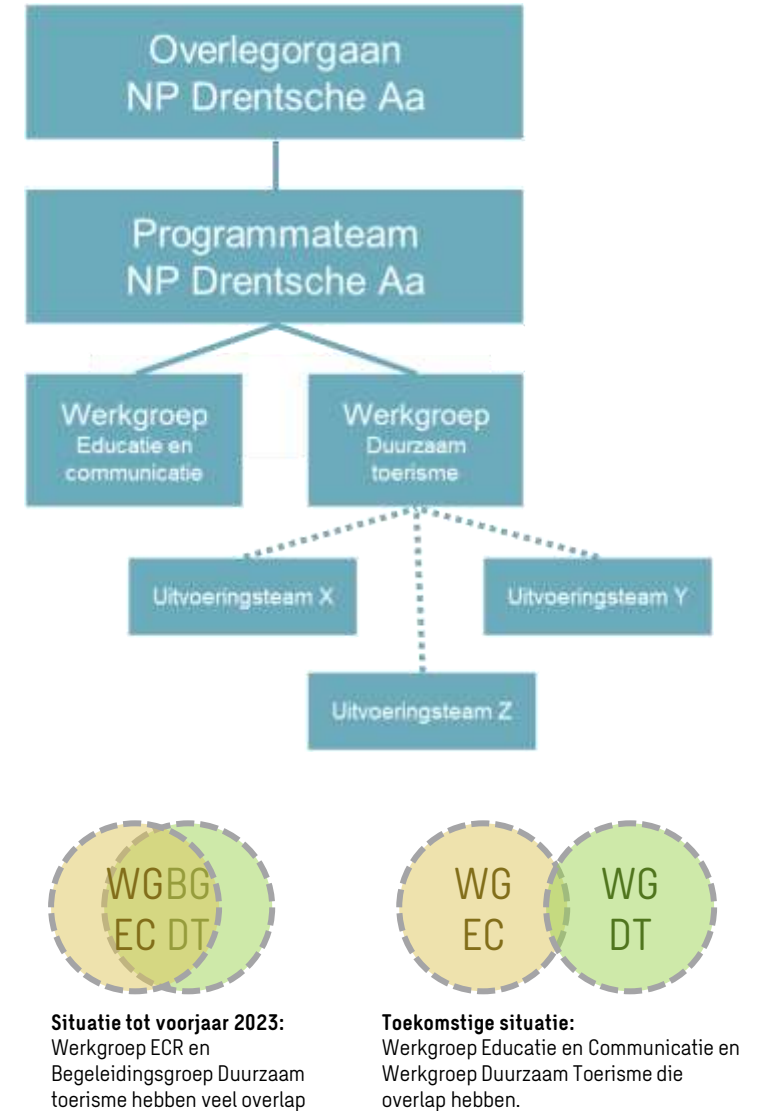
Het Programmteam kent al een dubbele vertegenwoordiging van de recreatiesector (publiek en privaaf) die recht doet aan de diversiteit van de sector.

We stellen voor een specifieke permante Werkgroep Duurzaam Toerisme in te richten met permanente middelen. De opdracht van de werkgroep is regievoering over de realisatie van het uitvoeringsprogramma, waar nodig door uitvoering zelf ter hand te nemen. De werkgroep koppelt direct terug naar het programmteam.

Met het permanent inrichten van een Werkgroep Duurzaam Toerisme wordt het onderwerp toerisme en recreatie geborgd. Dit is van belang zeker omdat de Werkgroep Educatie, Communicatie en Recreatie is afgeslankt naar een Werkgroep Educatie en Communicatie en het onderwerp recreatie geborgd is in een structurele werkgroep.

Voor beide werkgroepen geldt echter wel dat communicatie een middel is om hun doel te realiseren; er is overlap in het werkveld van beide groepen met betrekking tot het onderwerp communicatie. De focus van de Werkgroep Duurzaam Toerisme ligt daarbij op marketingcommunicatie: het wervend informeren van bezoekers en bewoners, als onderdeel van het gastheerschap, om op de gewenste wijze, locatie en tijd te komen recreëren in het park. In de communicatie-uiting zit dus altijd een recreatie-element in. Op voorhand zijn niet alle communicatie-uitingen eenduidig toe te wijzen aan een één werkgroep. **Afstemming op dat onderdeel blijft noodzakelijk.**

De permanente Werkgroep Duurzaam Toerisme vraagt om een structurele capaciteitsuitbreiding van de Nationaal Park organisatie alsmede uitvoeringsbudget vanuit het Nationaal Park voor projecten op het gebied van duurzaam toerisme.

Speelveld en Spelregels: Werkgroep Duurzaam Toerisme

Taken Werkgroep Duurzaam Toerisme:

- Krijgt het mandaat van het programmteam om uitvoering te geven aan de ambitieplannen (functioneert als een opdrachtnemer van het programmteam, de opdrachtgever), daartoe formuleert het programmteam heldere randvoorwaarden (tijd, kwaliteit en budget)
- Adviseert gevraagd en ongevraagd het programmteam over integrale en toerismevraagstukken inzake het Nationaal Park Drentsche Aa
- Vertegenwoordiging van de werkgroep heeft zitting in het programmteam en kan daar onderwerpen agenderen
- Ondernemersvertegenwoordigers dragen zorg voor terugkoppeling richting eigen achterban
- Binnen de werkgroep worden de concrete uitvoeringsprojecten verdeeld naar onderliggende uitvoeringsteams: daar vindt de eigenlijke uitwerking van de projecten plaats
- De werkgroep formuleert heldere randvoorwaarden voor de uitvoeringsteams (bijvoorbeeld in termen van tijd, geld, kwaliteit, informatie en overleg)
- Komt 5 keer per jaar bijeen om de voortgang van de uitvoeringsprojecten te monitoren, zo nodig nieuwe acties te initiëren
- Nationaal Park Drentsche Aa (provincie Drenthe) faciliteert de werkgroep: levert voorzitter/secretaris, faciliteert bijeenkomsten en kan het voortouw nemen in een aantal uitvoeringsteams

In de bijlage is een voorstel voor de werkwijze van de werkgroep opgenomen.

Deelnemers:

• Gemeente Aa en Hunze	• Staatsbosbeheer (namens TBO's)	• Ondernemersvertegenwoordiging:
• Nationaal Park Drentsche Aa	• IVN (namens werkgroep educatie)	• Dagrecreatie en horeca
• Recreatieschap Drenthe	• Marketing Drenthe	• Verblijfsaccommodaties
• Provincie Drenthe	• Gemeente Groningen	• Agrotourisme

Samenwerking Geopark en Nationaal Park

Ten behoeve van dit Ambitieplan is gesproken met vertegenwoordigers van de uitvoeringsorganisaties van Nationaal Park Drentsche Aa en De Hondsrug UNESCO Global Geopark over de samenwerking tussen beide parken. Het doel was de bestaande werkafspraken te evalueren gezien de overlap in gebied, doelen en merkidentiteiten.

Bij het maken van het Ambitieplan is onder andere geconstateerd dat er kansen zijn voor spreiding van bezoekers over een groter gebied dan alleen het Drentsche Aa gebied. Dit vraagt om een heldere communicatie vanuit Geopark en Nationaal Park. Ook zijn er mogelijke koppelkansen geconstateerd in het communiceren over de Nationaal Park sleutelervaringen en hotspots van het Geopark (zie tabel met locaties die door het Geopark zijn aangedragen).

Werkafspraken

Er is met vertegenwoordigers van de uitvoeringsorganisaties van het Nationaal Park en Geopark gekeken naar de samenwerkingsovereenkomst tussen de parken uit 2017. Uitkomst is dat de overeenkomst de afgelopen jaren in een minimale variant is uitgevoerd. Dit is een keuze geweest, omdat de inschatting is dat de activiteiten van het Geopark naar verwachting geen meerwaarde opleveren voor het Nationaal Park Drentsche Aa. Voor de nabije toekomst willen het Nationaal Park en Geopark inzetten op betere functionele samenwerking, juist ook omdat het Geopark in haar laatste versie van haar Masterplan voor de komende jaren (nog) meer aandacht heeft voor het beschermen van de bijzondere waarden in het gebied en een duurzame ontwikkeling nastreeft. Een goed voorbeeld is de nieuw aan te brengen gezamenlijke bebording op de locaties Gasselterveld en Boomkroonpad.

Het Geopark en het Nationaal Park verschillen van inzicht over de wenselijkheid van het samen uitdragen van beide 'parkmerken' (ook wel *duobranding*). Voor het Nationaal Park Drentsche Aa geldt dat het al moeite genoeg kost om de identiteit en naamsbekendheid goed uit de verf te laten komen. Op plekken die zowel een Geopark hotspot zijn als een locatie met een Nationaal Park sleutelervaring is het goed om af te stemmen, zodat dit een samenhangend geheel vormt.

Doelen Samenwerkingsovereenkomst Geopark en Nationaal Park (2017)

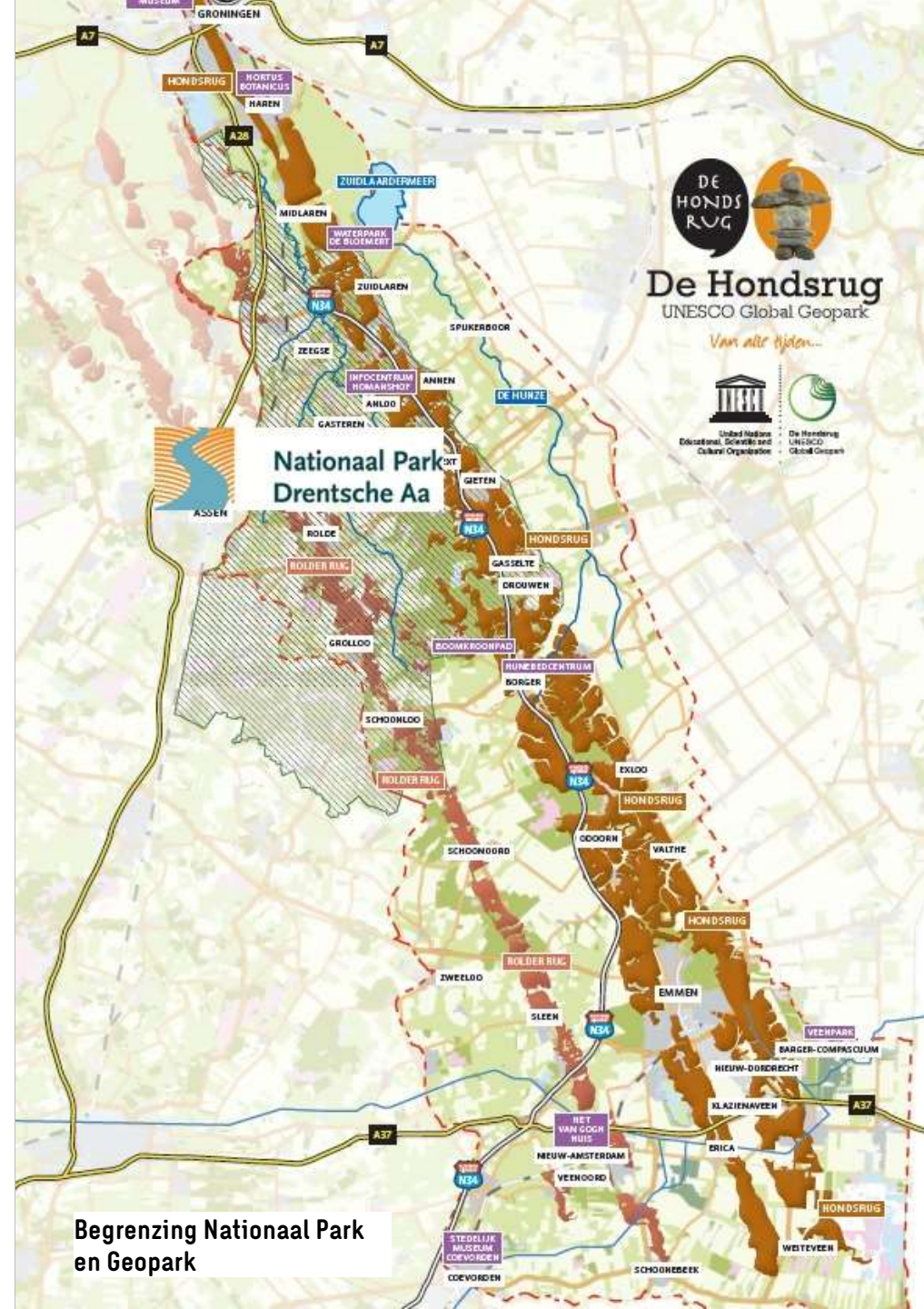
1. Het Overlegorgaan en de Stichting willen door deze samenwerking elkaar versterken. Juist ook omdat beide partners zich als 'gebiedsorganisatie' inzetten voor een overlappend werkgebied. Naast samenwerking is het van belang dat de eigen identiteit/sfeer/werkwijze en naamsbekendheid van beide gebieden geborgd is.
2. Het Nationaal Park Drentsche Aa is partner van De Hondsrug UNESCO Global Geopark. Het Nationaal Park vertelt het verhaal van het Drentsche Aa-gebied en neemt daarin het verhaal van het Hondsrug Unesco Geopark expliciet mee. Waar mogelijk wordt het Hondsrug Unesco Geopark betrokken bij de uitvoering.
3. Het Hondsrug Unesco Geopark besteedt in haar communicatie aandacht aan het bijzondere karakter van het Drentsche Aa gebied en stemt uitvoering van projecten af met het Nationaal Park Drentsche Aa.
4. Een gezamenlijk marketingstrategie voeren in afstemming met Marketing Drenthe (en Groningen). Ook wordt de link gelegd met het landelijke Programma Nationaal Parken (2015 – 2017) en de verbinding met de landelijke activiteiten van het Nederlands Bureau voor Toerisme & Congressen (NBTC).
5. Het Drentsche Aa gebied is een belangrijk gebied binnen het Hondsrug Unesco Geopark. De hotspots in dit gebied en de informatiecentra geven zowel informatie over het Drentsche Aa-gebied als het Hondsrug Unesco Geopark.

Overlappende locaties

In deze tabel staan de locaties waar De Hondsrug UNESCO Global Geopark graag samen met het Nationaal Park Drentsche Aa een gezamenlijke informatiezuil wil realiseren. De locaties zijn *hotspots* van het Geopark die overlappen met de locaties die (ook) waardevol zijn voor Nationaal Park en/of waar een entree van het Nationaal Park is aangelegd.

Overlappende locaties
Wedbroeken
Kymmelsberg
Strubben Kniphorstbos
Homanshof
Parkeerplaats Anderen
De Aanleg Deurzediep
Schaapskooi Balloo
Balloërveld Galgenriet
Gasterse Duinen
Oudemolen parkeerplaats
Zeegse/Zeegser Duinen
Pinetum/Ter Borch
Nije Hemelriek
Kampsheide
Amerholt/Amerdiep
Tweelingen Schoonloo
Drouwenezand

6. Werkafspraken

Stappenplan implementatie Ambitieplan

1. Vaststelling door het Overlegorgaan Nationaal Park ten aanzien van voorgestelde organisatiestructuur en mandaatstelling, alsmede ter beschikking stellen van noodzakelijke formatie en (uitvoerings)budgetten. Dit betekent ook een oriëntatie op de overlap met het werkveld van de Werkgroep Educatie en Communicatie (overlappende zaken moeten periodiek worden afgestemd).
2. Hercontracteren deelnemers werkgroep op rol en betrokkenheid op basis van voorliggend organogram en werkwijze, indien wenselijk in overleg te komen tot aangepaste spelregels.
3. Werkgroep Duurzaam toerisme formuleert op basis van de beschikbaar gestelde capaciteit en budgetten een reëel uitvoeringsplan voor de komende vijf jaar (op basis van het Actieprogramma uit dit plan) Het opgestelde uitvoeringsprogramma met de daarin opgenomen projecten liggen hieraan ten grondslag. Het uitvoeringsplan omvat:
  - a) Projectomschrijving en -doelen
  - b) Projectplanning en tussentijdse mijlpalen
  - c) Beschikbaar budget, zo mogelijk verdeeld naar onderdelen
  - d) Initiatiefnemer (de uitvoeringsteams) en samenwerkingspartners
  - e) Geformuleerde randvoorwaarden waarbinnen het project moet worden uitgevoerd
4. Het uitvoeringsplan wordt voorgelegd aan het Programmteam en vervolgens ter vaststelling aangeboden aan het Overlegorgaan Nationaal Park.
5. De Werkgroep Duurzaam toerisme geeft opdracht aan de uitvoeringsteams en monitort periodiek de voortgang en koppelt terug aan het Programmteam.
6. Jaarlijks volgt een evaluatie en monitoring van het naleven en effectiviteit van de voorgestelde werkwijze, zo nodig resulterend in het maken van nieuwe spelregels of organisatiestructuur.

Bijlagen

1. Samenstelling Begeleidingsgroep Duurzaam toerisme

Naam	Organisatie
André Brasse	IVN /Nationaal ParkDrentsche Aa
Cathrien Posthumus	De Hondsrug UNESCO Global Geopark
Gréanne Feenstra-Schenkel	Provincie Drenthe (vrijtijdseconomie)
Ingeborg de Groot	Recreatieschap Drenthe
Karel Bos	Staatsbosbeheer
Malissa Irosemito	Gemeente Assen
Marjolein Vos	Toeplah Aa en Hunze en Camping De Lente van Drenthe
Michelle Boer	Marketing Drenthe
Patricia Langen	Gemeente Tynaarlo
Valerie Vermeire	Gemeente Aa en Hunze
Wietze Homan	Namens ondernemers en Het Witte Huis in Zeegse
Marie-Cecile Hatzmann	Gemeente Midden-Drenthe
Janneke van Rossum (agendalid)	Nationaal Park, via de Provincie Drenthe
Marian Boelema (agendalid)	Gemeente Groningen (gebiedsmanager Haren)

2. Visies partners

Recreatievisie Staatsbosbeheer Drentsche Aa (concept)

Hoofdprincipes:

- Overall in Nationaal Park bewust van dat je in het Nationaal Park bent
- Waarden respecteren, versterken en beleefbaar maken, incl. samenhang en passend bij de waarden
- Niet alles kan overall, dus zoneren:
  - Op basis van draagkracht van de waarden
  - Op basis van prioriteren basis-/topbeleving
  - Op basis van vorm van beleven (focus SBB op wandelen/fietsen)
- SBB-terreinen zijn binnen Nationaal Park bestemmingen, geen doorvoerroutes
- Evenementen en activiteiten passen bij de identiteit van het Nationaal Park en duurzaam

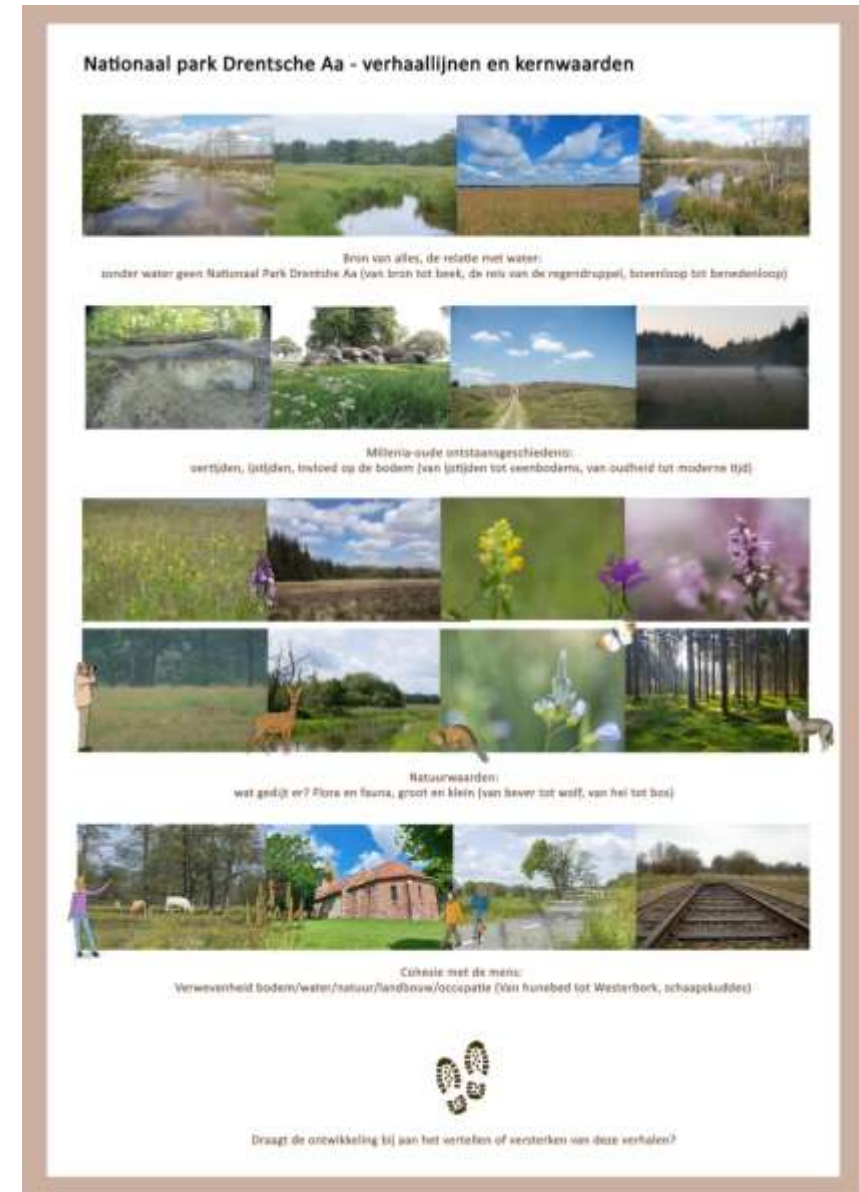
Hotspots en kernwaarden Geopark

De hotspots van het Geopark zijn, naast de musea, de hoogtepunten uit de verschillende verhaallijnen die een bijzondere plek markeren in het Hondsruggebied. Hotspots zijn "points of interest". De locaties markeren een voor de verhaallijn belangrijke gebeurtenis, ervaring, verhaal of object. Deze locaties zijn gekoppeld aan fysieke plaatsen in het landschap en liggen verspreid over het Hondsruggebied.

Koppelkansen N34 (Hunebed highway)

In dit project zijn de kansen in kaart gebracht om plannen van de toeristisch-recreatieve partijen op de Hondsrug in samenhang uit te voeren met infrastructurele aanpassingen aan de N34. Dit gaat om aanpassingen aan de weg om de verkeersveiligheid en de doorstroming te verbeteren en het realiseren van hub's langs de weg (vervoersknooppunten).

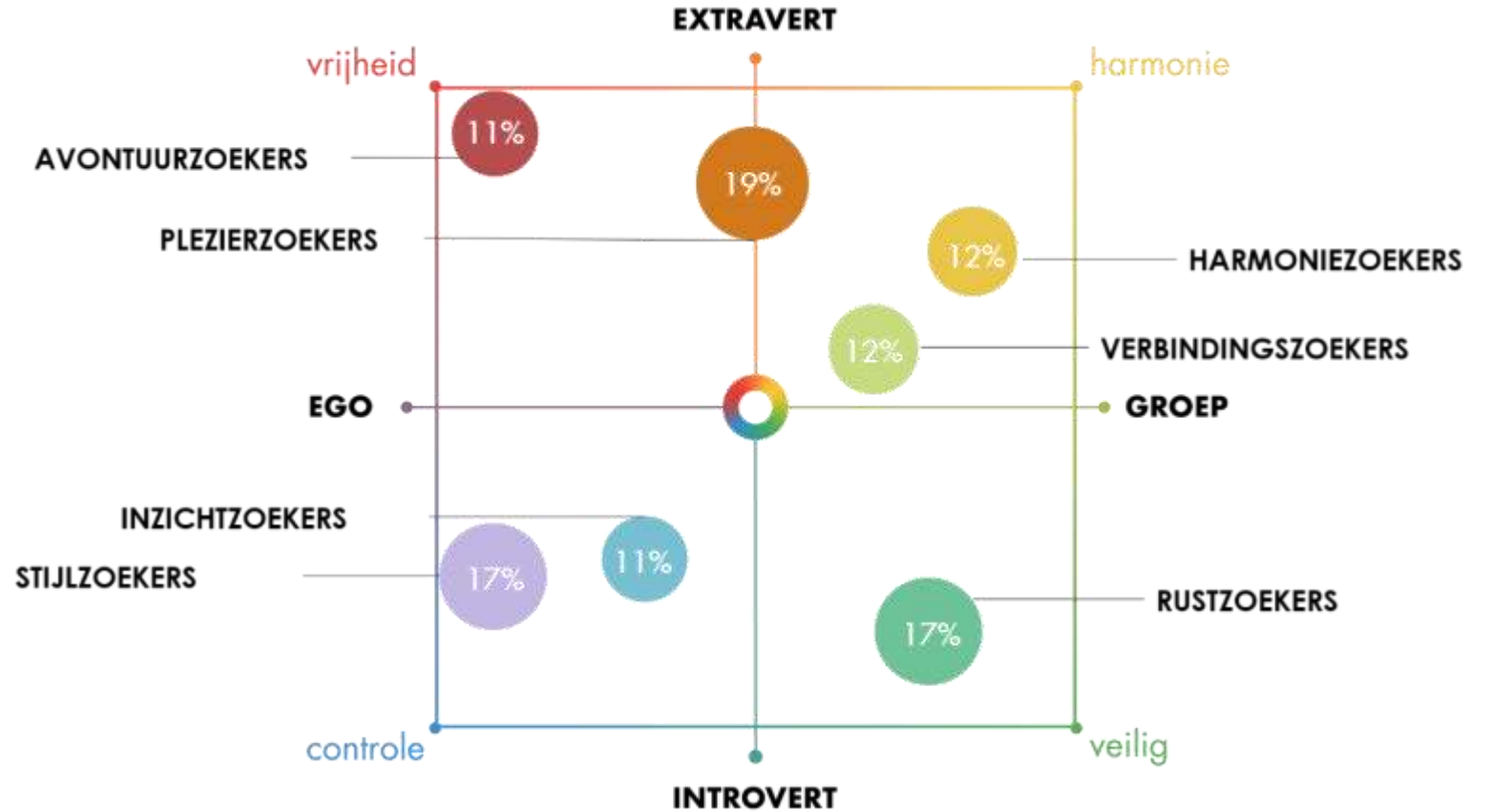
Uitkomst van de verkenning is dat de aanpassingen rond de N34 kansen bieden om meer beleving te creëren voor bezoekers, door fysieke aspecten die de Hondsrug kenmerken aan te brengen en aantrekkelijke transferia te realiseren. Hiermee kunnen bezoekers worden verleid om het gebied te verkennen. En om daarbij de auto te verruilen voor meer duurzame vervoersmiddelen.

3. Doelgroepen Nationaal Park Drentsche Aa

- Harmoniezoeker
- Verbindingszoeker
- Inzichtzoeker
- Rustzoeker (secundair)

4. Informatiezuilen

De huidige NP-zuilen zijn technisch afgeschreven (beschadigd) en ook de content (zowel tekst als beeld) is niet meer actueel. De NP-zuilen zijn dringend aan vervanging toe, want de huidige staat doet afbreuk aan de kwaliteit en doelen van een Nationaal Park.

Door het Nationaal Park is een plan gemaakt voor de vervanging van de zuilen in het Nationaal Park Drentsche Aa

Realisatie 2023 (18 NP-zuilen)

Huidige NP-zuilen laten staan
Panelen vervangen en voorzien van nieuwe content
Wedbroeken
Kymmelsberg
Strubben-Kniphorstbosch
Anderen
Deurze
Balloo
Ballooërveld
Gasterse Duinen
Oudemolen
Zeege
Totaal: 10 NP-zuilen

Nieuwe locaties NP-zuilen
Houtvester Jansenweg – Staatsbos
Nijslootweg Gieten
Uteringsweg/Soartendijk
Zandspeelplaats Bankerveen
Quintusbos
Noordzijde Appélbergen
Landgoed Lemferdinge
Voormalig café Friescheveen
Totaal: 8 NP-zuilen

Eventuele realisatie na 2023 (8 NP-zuilen)

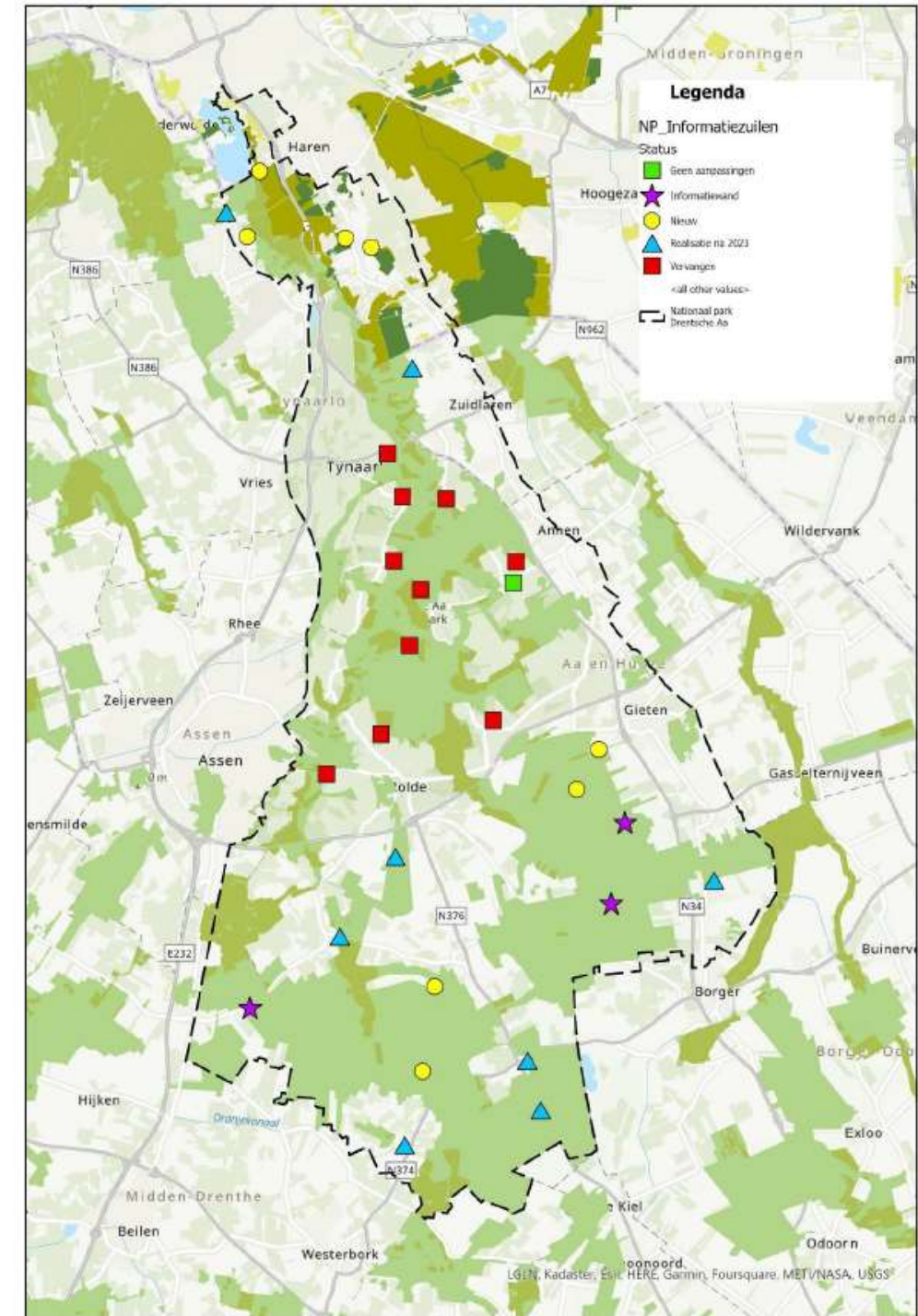
Mogelijke toekomstige nieuwe locaties
Tweelingen
Café de Amer
Brinkweide Schoonloo
Dorpshuis of centrum Elp
Landgoed "Westersche Veld van Rolde"
Drouwenezand
Landgoederen Paterswolde, De Braak
Noordlaarderbos - Vijftig Bunder
Totaal: 8 NP-zuilen

Huidige NP-zuilen laten staan en panelen voorlopig niet vervangen
Anloo Homanshof

Geen NP-zuilen plaatsen

Bij drukke, toeristische locaties (mogelijk infowand)
Buitencentrum Boomkroonpad
Nije Hemelriekje / Gasselternveld
Herinneringskamp Westerbork

NP-zuil niet wenselijk (o.p. kwetsbare natuur, aanzuigende werking)
Olle Hullenweg, Elp
Andersensweg, Anloo
Parkeerplaats Galgwanderveen, Eext
Kampsheide, Rolde- Balloo
Landgoed Vosbergen, Sterrenbos

5. Bevindingen Samenwerking en verbinding

Op basis van interviews met sleutelpersonen en bijeenkomsten met stakeholders van binnen en buiten de toerisme- en recreatiesector zijn de volgende constatering gedaan ten aanzien van de samenwerking:

- Vertrouwen tussen partijen en personen over behartigen brede doelstelling is belangrijk (recreatie, natuur, landbouw, cultuurhistorie). Het periodieke overleg en bijeenkomsten in het afgelopen periode helpen in het verkrijgen van vertrouwen, begrip, waardering en sterkere relaties. Maar samenwerking blijft een continu aandachtspunt. Een aangepaste governance en spelregels gaan hierbij helpen.
- We spraken onvoldoende dezelfde taal en het doel was bij aanvang onvoldoende scherp gedefinieerd en gezamenlijk doorleefd: wat is duurzaam toerisme, welke zonerings staan we voor en op welke doelgroepen richten we ons? Met het opstellen van het Ambitieplan is hier helderheid in gekomen.
- Voor toerisme en recreatie zijn goede plannen opgesteld die uitgaan van gezamenlijke actie (Activatieplan, bezoekersmanagementplan). De uitvoering van de plannen is, mede vanwege bovenstaande punten, onvoldoende van de grond gekomen. Doordat initiatieven op het gebied van toerisme en recreatie moeizaam tot uitvoering komen, staat de basisinfrastructuur voor toerisme en recreatie onder druk.
- Toerisme en recreatie zijn onvoldoende vertegenwoordigd in de Nationaal Park overlegstructuur, organisaties werken samen vanuit een onduidelijk mandaat en beschikken over een beperkte formatie en budget. Aanpassing van de governance en een structurele uitbreiding van de formatie op duurzaam toerisme zijn noodzakelijk om invulling te kunnen geven aan de ambities op dit thema.
- Wat samen beter kan, willen we samen doen. Tussen Geopark en Nationaal Park is in 2017 een samenwerkingsovereenkomst gesloten, maar in de praktijk vinden de organisaties elkaar nog onvoldoende. Dit vraagt om investering in relaties en heldere spelregels.

6. Voorstel werkwijze werkgroep Duurzaam toerisme

Speelveld en spelregels:

- Stelt jaarlijks een vergaderschema op
- Alle deelnemers kunnen agendapunten agenderen
- Periodiek terugkerend onderwerp is de terugkoppeling van de uitvoeringsteams
- Verslaglegging van de vergadering binnen twee weken na vergadering
- Deelnemers spreken commitment af op deelname aan de vergaderingen, indien verhinderd regelen zij zelf een vervanger
- Deelnemers zorgen voor terugkoppeling van de vergaderonderwerpen met de eigen achterban, specifiek voor de ondernemers in de sector (buiten het Toeplah), is dit een aandachtspunt
- Een keer per jaar wordt de vergadering gekoppeld aan een bedrijf/gebiedsbezoek Nationaal Park Drentsche Aa
- Bij voorkeur werken deelnemers met enige regelmaat in het Huis van de Drentsche Aa (bijvoorbeeld voor en rondom afspraken van de uitvoeringsteams)
- Vergaderingen vinden roulerend plaats bij de verschillende deelnemers
- Een week voor de vergadering wordt agenda en vergaderstukken toegezonden

Individen en relatiernetwerk:

- opereren vanuit vertrouwen dat andere deelnemers vanuit hetzelfde doel handelen, maar mogelijk met een andere zienswijze
- oprecht interesse tonen in elkaars standpunt
- maximaal informeren over voortgang acties
- afspraken nakomen of tijdig aangeven hierin knelpunten te ervaren
- verantwoordelijkheid nemen voor het geven/krijgen van een duidelijke opdracht
- prioriteit geven aan het bijwonen van de vergaderingen (niet meer dan één keer per jaar verhinderd zijn)

Colofon

Titel: Ambitieplan Duurzaam Toerisme Nationaal Park Drentsche Aa

Projectnummer: 51007184

Revisie: Eindconcept

Datum: 9 juni 2023

Auteur(s): Peter Bergmans, Ellen Baas en Jorrit Kootstra

Beeldmateriaal: Karin Broekhuijsen, De Hondsrug UNESCO Global Geopark, Dubbel Drents, Hondsrug Drenthe,, Marcel van Kammen, Marketing Drenthe, Oebele Gjaltema | De Verbeelder, Recreatieschap Drenthe, Stichting Kop van Drenthe en SWECO.

Edwin van der Woude

Mede mogelijk gemaakt door:

provincie Drenthe